

YHTEISTYÖ- JA RAKENNEKARTOITUS
HELSINGIN SEURAKUNNISSA JA
SEURAKUNTAYHTYMÄSSÄ

4.11.2021

Sisällysluettelo

1. TAUSTA.....	3
AIEMPIEN SELVITYSTEN HUOMIOITA	4
2. KARTOITUSPROSESSIN KUVAUS.....	5
KIRKKOHERROILLE LÄHETETTY KIRJALLINEN KYSELY	6
LUOTTAMUSHENKILÖILLE LÄHETETTY KIRJALLINEN KYSELY	8
3. SEURAKUNTIEN JA SEURAKUNTAYHTYMÄN VÄLINEN SUHDE.....	10
4. SEURAKUNTIEN TOIMINNAN JÄRJESTÄMINEN.....	14
5. SEURAKUNTIEN RAKENNUMUUTOSTARPEET JA ROVASTIKUNNALLINEN YHTEISTYÖ	23
6. JOHTOPÄÄTÖKSET.....	25
7. LIITTEET	27

1. Tausta

Kirkko on Kristuksen ruumis, Kristus itse on kirkon pää. Jumala on perustanut kirkon ja pitää sitä yllä. Kristillinen seurakunta on armahdettujen syntisten yhteisö, joka luottaa Jumalaan ja jossa Pyhä Henki synnyttää uskoa ja rakkautta. Seurakunta ei ole vain alueellinen toimija kaikkien muiden hyvää tekevien toimijoiden joukossa. Seurakunnassa on salatulla tavalla tarjolla pieni pala taivasta maan päällä Sanan ja sakramenttien muodossa.

Kun seurakuntien yhteistyötä ja rakennetta pohditaan, on aina syytä palata peruskysymykseen ja kysyä, miksi seurakunta on olemassa ja mikä sen tehtävä on?

Kirkkolain 4 luvun 1 § mukaan:

Toteuttaakseen kirkon tehtävää seurakunta huolehtii jumalanpalvelusten pitämisestä, kasteen ja ehtoollisen toimittamisesta sekä muista kirkollisista toimituksista, kristillisestä kasvatuksesta ja opetuksesta, sielunhoidosta, diakoniasta ja lähetystyöstä sekä muista kristilliseen sanomaan perustuvista julistus- ja palvelutehtävistä.

Tämä on seurakunnan perustehtävä. Rakenne- ja yhteistyökartoituksella pyritään ratkaisemaan, miten seurakunnat voisivat toteuttaa tätä kirkkolain vaatimusta parhaalla mahdollisella tavalla.

Helsingin seurakuntien yhteistyö- ja rakennekartoitus on ollut jatkuva olotila Helsingin seurakunnissa jo vuosikymmenten ajan. Seurakuntien alueet, rajat ja nimet ovat muuttuneet toistuvasti koko Helsingin hiippakunnan olemassaolon ajan vuodesta 1959 lähtien ja jo sitä ennen. Seurakuntien ja seurakuntayhtymien ideaalia rakennetta on etsitty myös kokonaiskirkon tasolla lukuisia kertoja.

1980-luvulla piispainkokouksen asettamat työryhmät laativat kaksi raporttia Kirkko 2000 (1985) ja Seurakunta 2000 (1987), joissa pyrittiin vastaamaan kirkkomme seurakuntatyön toiminta- ja hallintomallin kehittämiseen.

Helsingin hiippakunnan tuomiokapituli asetti kokouksessaan toukokuussa 1994 kaksi työryhmää selvittämään ”eräiden Helsingin seurakuntien yhteistyömahdollisuuksia”. Vuonna 1995 valmistui kirkkoherra Kaiku Mäenpään laatima Kirkko keskellä kaupunkia – Selvitysmiehen raportti Helsingin city-alueen ev.lut. seurakuntien yhteistyöstä ja seurakuntarakenteesta.

Lokakuussa 2002 Helsingin tuomiokapituli käsitteli puolestaan seurakuntarakenteen kehittämistä silloisen tuomiorovasti Mikko Heikan valmistelun pohjalta. Tuomiokapituli päätti pyytää lääninrovasti Arto Laitista ja kirkkoherra Antti Kujanpäättä laatimaan selvityksen Kallion rovastikunnan seurakuntarakenteen kehittämistä. Selvitysmiehet esittivät, että Helsingin seurakuntien seurakuntajaotuksesta tulisi tehdä kokonais selvitys.

Toukokuussa 2004 tuomiokapituli määräsi hallintopäällikkö Erkki Huhdan laatimaan suunnitelman Helsingin seurakuntayhtymään kuuluvien suomenkielisten seurakuntien seurakuntarakenteen kehittämiseksi. Huhta jätti selvityksensä tuomiokapitulille joulukuussa 2005.

Helsingin hiippakunnan tuomiokapituli päätti istunnossaan syyskuussa 2006 tehdä kirkkolain 13 luvun 1 §:n nojalla seitsemän aloitetta Helsingin suomalaisten seurakuntien seurakuntarakenteen kehittämiseksi. Aloitteelle määrättiin selvitysmiehet tohtori Jaakko Ripatti ja hallintojohtaja Leena Vallenius. Selvitysmiehet jättivät syyskuussa 2007 ehdotuksen koskien Helsingin hiippakunnan

tuomiokapitulin sekä Kallion ja Alppilan seurakuntaneuvostojen tekemiä aloitteita Helsingin suomenkielisten seurakuntien seurakuntarakenteen kehittämiseksi.

Helsingin seurakuntayhtymässä on tehty vuosina 2016–2018 Toimintakulttuurinmuutos-hanke ja tällä hetkellä on menossa Rohkeasti yhdessä -prosessi. Myös näissä hankkeissa on tarkasteltu seurakuntayhtymän ja seurakuntien rajapintoja ja muutostarpeita.

Jokaisen yhteistyö- ja rakenneselvityksen yhteydessä on kuultu eri tavoin seurakuntien luottamushenkilöitä ja työntekijöitä. Jokaisen eri selvityksen tekemiseen on käytetty välillisesti ja välittömästi tuhansia työtunteja.

Aiempien selvitysten huomioita

Kirkko 2000 -mietinnössä seurakuntien yhteisöllisen luonteen toteutumisen suurimpana esteenä pidettiin ylisuuria toimintayksiköitä, jotka etäännyvät kauas seurakuntalaisten todellisuudesta etenkin kaupungissa.

Hallintopäällikkö Erkki Huhta sai Helsingin hiippakunnan tuomiokapituliilta (2004) toimeksiannon, jossa todetaan:

”- - seurakunta elää ennen kaikkea paikallisella tasolla yksikössä, joka on sen kokoinen, että yksityinen ihminen ja perhe tunnistavat sen läheiseksi ja tutuksi. - - Hallinnollisten ratkaisujen tulee tukea paikallistason perusyksikön elinvoimaa.”

Huhdan selvitys lähestyy käsiteltävää kysymystä organisaatiolähtöisesti pyrkien vastaamaan kysymykseen, miten palvelut voidaan tuottaa helsinkiläisille tulevaisuudessa mahdollisimman laadukkaasti. Hän päätyy ehdottamaan kahta erilaista ratkaisua seurakuntarakenteen toteuttamiseksi Helsingissä. Molemmista ratkaisuisa seurakuntia yhdistetään, mutta seurakuntayhtymän ja seurakuntien välinen suhde pidetään nykyisellään. Hänen selvitystyössään seurakuntien ja yhtymän kehystalousarvio koettiin perustelluksi.

Hallintopäällikkö Erkki Huhdan selvitys osoitti, että seurakuntien yhdistämiseen liittyy suuria säästöodotuksia. Tuomiokapituli toteaa vuonna 2007, että selvityksissä ei kuitenkaan ole pystytty osoittamaan, että seurakuntien hallinnollisesta yhdistymisestä seuraisi merkittäviä säästöjä.

Vuoden 2007 Ripatin ja Valleniuksen ehdotuksessa todetaan, että seurakuntien koon kasvattaminen asettaa yhä suurempia haasteita hallinnolle ja johtamiselle. Seurakunnassa syntyy tarve rakentaa eritasoisia hallinnollisia järjestelyjä, jotka voivat kumota suuruudesta saatavaa hyötyä. Tämän lisäksi todetaan, että seurakunnan perustehtävän ja niukkenevan taloudellisen tilanteen vuoksi toimintaa tulee kehittää panostamalla suunnitteluun, voimavarojen liikkuvuuden lisäämiseen ja kohdentamiseen sekä työvoiman joustavaan käyttöön. Tuomiokapituli päätyi esittämään Ripatin ja Valleniuksen selvityksen johdosta Huhdan kannattamaa mallia pienemmän rakennemuutoksen ja maltillisemmat liitokset.

2. Kartoitusprosessin kuvaus

Piispa lähetti 10.9.2020 Helsingin suomenkielisten seurakuntien kirkkoherroille kirjeen (liite 1) sekä kutsun tulla keskustelemaan yhteistyö- ja rakennekartoitusprosessista 25.9.2020. Keskustelu toteutettiin Bulevardin seurakuntasalissa klo 9–11.

Kirjeessä piispa ilmoitti käyttävänsä kirkkolain 13 luvun 1 §:n mukaista aloiteoikeuttaan käynnistää rakenneselvitys.¹

Helsingin kirkkoherroille lähetettiin 2.2.2021 sähköpostilla (liite 2) tieto prosessin aloittamisesta. Piispan sihteeri Ulla Paananen sopi tapaamiset sekä luottamushenkilöiden että kirkkoherran kanssa.

Prosessi toteutettiin seuraavan aikataulun mukaisesti:

18.3.2021 Mikaelin seurakunta

23.3.2021 Vartiokylän seurakunta

30.3.2021 Herttoniemen seurakunta

15.4.2021 Roihuvuoren seurakunta

20.4.2021 Oulunkylän seurakunta

28.4.2021 Pakilan seurakunta

11.5.2021 Lauttasaaren seurakunta

18.5.2021 Haagan seurakunta

19.8.2021 Pitäjänmäen seurakunta

24.8.2021 Kallion seurakunta

25.8.2021 Paavalin seurakunta

8.9.2021 Tuomiokirkkoseurakunta

13.9.2021 Munkkiniemen seurakunta

14.9.2021 Malmin seurakunta

21.9.2021 Töölön seurakunta

23.9.2021 Vuosaaren seurakunta

11.10.2021 Kannelmäen seurakunta

12.10.2021 Helsingin seurakuntayhtymän johtavat viranhaltijat

27.10.2021 Helsingin seurakuntien yhteinen kirkkoneuvosto

Piispa on keskustellut ja informoinut prosessista myös Porvoon piispaa, koska Helsingin seurakuntayhtymässä on kolme ruotsinkielistä seurakuntaa.

Kokousajankohtana piispalle ja kirkkoherralle oli varattu tunti kahdenkeskiselle keskustelulle kirkkoherroille lähetetyn kirjallisen kyselyn kysymyksistä ja ajankohtaisista asioista.

Luottamushenkilöiden kanssa keskustelut kestivät keskimäärin 1,5 tuntia. Luottamushenkilöiden kuulemisissa keskustelun pohjana käytettiin luottamushenkilöille lähetettyä kirjallista kyselyä.

Johtuen koronapandemiatilanteesta suurin osa sekä kirkkoherrojen että luottamushenkilöiden kuulemisista käytiin Microsoft Teams -palvelun kautta. Kokoontumisrajoitusten purkamisten myötä myös paikan päällä tapaaminen mahdollistui syksyllä 2021. Kasvotusten kuultiin Paavalin seurakunnan, Tuomiokirkkoseurakunnan, Munkkiniemen seurakunnan, Malmin seurakunnan ja Töölön seurakunnan luottamushenkilöitä. Tämän lisäksi seurakuntayhtymän johtavia viranhaltijoita sekä Helsingin

---

¹ Aloitteen seurakuntajaon muuttamiseksi voi tehdä seurakunnan kirkkovaltuusto tai kunkin seurakunnan seurakuntaneuvosto sekä tuomiokapituli tai piispa. (KL 13 luku 1 §)

seurakuntien yhteistä kirkkoneuvostoa tavattiin kasvotusten. Lähtöpaamisissa yksittäiset luottamushenkilöt osallistuivat kuulemiseen verkkoyhteyksien kautta.

Kuulemisten aluksi piispa piti alkuhartauden ja taustoitti yhteistyö- ja rakennekartoituksen taustoja. Tämän jälkeen luottamushenkilöillä oli mahdollisuus esittää näkemyksiään heille etukäteen lähetettyihin kysymyksiin. Tapaamisen lopuksi kirkkoherra sai lyhyesti koota yhteen kuulemaansa ja piispa siunasi kaikki läsnäolijat.

Luottamushenkilöiden kuulemisiin osallistui yhteensä 175 luottamushenkilöä Helsingin seurakunnista. Helsingin seurakunnissa on yhteensä 240 luottamushenkilöä, joten kuulemisten osallistumisprosentti oli 73. Kuulemisiin käytettiin 17 tuntia kirkkoherrojen osalta ja luottamushenkilöiden osalta 26 tuntia eli yhteensä 43 tuntia.

Kirkkoherroille lähetetty kirjallinen kysely

Kirkkoherroille lähetettiin webropol-kysely kaksi viikkoa ennen sovittua kokousaikaa. Kirkkoherroille lähetettyyn kyselyyn vastasivat kaikki kirkkoherrat.

Kirkkoherroille lähetetty kirjallinen kysely piti sisällään yhteensä 44 kysymystä. Kysymyksistä 35 käsitteli seurakunnan toimintaa, avainlukuja ja niiden kehitystä. Kysymyksistä yhdeksän käsitteli seurakuntien ja seurakuntayhtymän yhteistyöhön ja seurakuntien rakenteisiin liittyviä aiheita. Kysymysten tavoitteena oli saada kuva seurakuntien toiminnasta nykyisessä rakenteessa. Tämän lisäksi haluttiin selvittää kirkkoherrojen näkemyksiä yhteistyön toimivuudesta nykyisissä rakenteissa sekä mahdollisuuksista tulevaisuudessa.

Kirkkoherroille lähetetyt kysymykset olivat yksityiskohtaisia. Kysymyksissä pyrittiin mahdollisimman tarkkaan konkreettisuuteen, jotta osakokonaisuuksien (seurakunnat) lukujen ja toimintakuvauksien avulla voitaisiin hahmottaa mahdollisimman tarkka ja totuudenmukainen käsitys seurakunnallisen työn tavoitavuudesta kokonaisuudessa (koko Helsingin kaupungin alue). Kirkkoherrojen vastausten lisäksi lukujen tarkkuutta varmistettiin kirkon tilastoista Kirkkohallituksesta sekä soittamalla jokaiseen seurakuntaan.

Kirkkoherroille lähetetyn kirjallisen kyselyn kysymykset:

1. Kuinka monta jäsentä seurakunnassa on?
2. Mikä on jäsenprosentti?
3. Mitkä ikäryhmät korostuvat seurakunnan jäsenissä?
4. Kuinka monta kirkkoa seurakunnassa on?
5. Mitä muita tiloja seurakunnalla on?
6. Kuinka monta messua seurakunnassa järjestetään viikoittain?
7. Kuinka paljon eri messuihin keskimäärin osallistuu ihmisiä?
8. Onko seurakunnassa lasten tai perheiden avoimia kerhoja (esim. muskareita)?
9. Kuinka paljon niihin osallistuu lapsia?
10. Mikä on rippikouluikäluokka? Kuinka moni ikäluokasta osallistuu rippikouluun?
11. Kuinka monta rippikoulua järjestetään vuodessa?
12. Onko seurakunnassa nuorteniltoja viikoittain?
13. Kuinka paljon niihin osallistuu nuoria?
14. Järjestetäänkö seurakunnassa diakonin vastaanottoja? Kuinka diakonian asiakastyö ja/tai ajanvaraus on järjestetty?
15. Järjestetäänkö seurakunnassa kotikäyntejä? Kuinka monta vuodessa?

16. Järjestetäänkö seurakunnassa konsertteja tai musiikkitilaisuuksia oman henkilökunnan toimesta (tilaisuuksia, joissa ei ole pelkästään vuokrattu tilaa, vaan jossa on esim. oma kanttori, pappi tms. paikalla)? Kuinka paljon?
17. Kuinka paljon seurakunnassa on erilaisia viikoittaisia toistuvia ryhmiä ja muita tilaisuuksia (esim. ikäihmisten piirit, pienryhmät jne)?
18. Kuinka monta kirkollista toimitusta (kasteet, vihkimiset/avioliiton siunaamiset, hautaan siunaamiset) seurakunnan papisto tekee vuodessa?
19. Miten seurakunnan virastopalvelut ja viestintä on järjestetty?
20. Kuinka kuvaisit luottamushenkilöiden roolia seurakunnassa?
21. Missä toiminnassa ja millaisissa rooleissa vapaaehtoiset/seurakuntalaiset vaikuttavat?
22. Jos seurakuntaan on yhteydessä 30–35-vuotias, joka muuttaa alueelle ja haluaa aktiivisen seurakuntayhteyden, mitä vaihtoehtoja seurakunnalla hänelle on?
23. Mitkä ovat kirkkojenne aukioloajat?
24. Miten arvioisit sisäistä viestintää? Arvioi kuinka hyvin työntekijät osaavat kertoa seurakunnan toiminnasta oman työalansa tai toimialueensa ulkopuolella?
25. Kuinka usein olet kirkkoherrana saarnaamassa?
26. Onko seurakunnassa mielestäsi yhteisenä tavoitteena seurakunnan kasvu?
27. Kuinka evankeliointi ja uusien jäsenien mukaan kutsuminen on toteutettu?
28. Ollaanko seurakunnasta aktiivisesti yhteydessä sellaisiin seurakuntalaisiin, jotka eivät osallistu seurakunnan toimintaan?
29. Onko seurakunnassa tehty numeraalista skenaariota lähivuosien jäsenmäärästä?
30. Onko seurakunnassa asetettu numeraalisia tavoitteita esim. jäsenmäärän, messuosallistujien tms. suhteen? Jos on, mitä?
31. Mitä muuta sellaista olennaista toimintaa seurakunnassa tapahtuu, joka ei mahdu edellisten kysymysten alle?
32. Jääkö mielestäsi joku seurakunnan olennainen perustehtävä osittain tai kokonaan toteutumatta? Jos jää, mistä mielestäsi tämä johtuu?
33. Mitä muuta tunnusluvuista olisi syytä sanoa?
34. Millä tavalla työntekijämäärä on muuttunut viimeisen 3–5 vuoden aikana? Mihin työntekijäryhmiin muutokset ovat kohdentuneet?
35. Kun katsot edellisiä tunnuslukuja ja vertaat niitä viimeisen 3–5 vuoden ajalta taakse päin, missä luvuissa on havaittavissa selkeimpiä muutoksia johonkin suuntaan? Mistä muutokset voisivat mielestäsi johtua?
36. Kuinka hyvin Helsingin kirkkoherrojen kollegiaalinen yhteistyö toteutuu tällä hetkellä?
37. Millaisesta yhteistyöstä seurakuntien kesken olisi Sinun seurakunnallesi mielestäsi hyötyä?
  - Katso taaksepäin ja mainitse esimerkkejä yhteistyöseurakunnista tai yhteistyön muodoista, jotka ovat olleet hyödyllisiä ja myös mahdollisesti niistä yhteistyön muodoista, joista hyötyä ei ole syntynyt. Arvioi lyhyesti onnistumisen ja epäonnistumisen syitä.
38. Millaista tukea seurakuntasi mielestäsi tarvitsee Helsingin seurakuntayhtymän yhteisiltä työmuodoilta? Miten tämä tuki pitäisi mielestäsi järjestää?
  - Katso taaksepäin ja mainitse esimerkkejä tuen muodoista, jotka ovat olleet hyödyllisiä ja myös mahdollisesti niistä tuen muodoista, joista hyötyä ei ole syntynyt. Arvioi lyhyesti onnistumisen ja epäonnistumisen syitä.
39. Millaista seurakuntaasi hyödyttävää yhteistyötä mielestäsi on toteutettu rovastikunnallisesti?
  - Katso taaksepäin ja mainitse esimerkkejä rovastikunnallisen yhteistyön muodoista, jotka ovat olleet hyödyllisiä ja myös mahdollisesti niistä yhteistyön muodoista, joista hyötyä ei ole syntynyt. Arvioi lyhyesti onnistumisen ja epäonnistumisen syitä.

40. Miten arvioit seurakuntien ja seurakuntayhtymän tämänhetkistä resursointia ja taloudellisia jakoperusteita yhtäältä erilaisten seurakuntien kesken ja toisaalta seurakuntien ja seurakuntayhtymän välillä?
41. Jos pidät viisaana edistää seurakuntien, rovastikunnan tai seurakuntayhtymän välisen yhteistyön kehittämistä tekemällä laajempia rakenteellisia muutoksia oman seurakuntasi suhteen (yhdistymistä toisen seurakunnan kanssa tai seurakunnan jakamista pienempiin osiin), mitä toivoisit?
  - Millaista mallia pitäisit itse hyvänä? Kuvaile vapaasti, mitä hyviä ja huonoja puolia, mitä uhkia ja mahdollisuuksia tällaisissa laajemmissa rakenteellisissa muutoksissa näet? Kuvaa myös, millä tavalla mahdollinen muutos vaikuttaisi aiemmin kuvattuihin tunnuslukuihin taloudellisesti, toiminnallisesti, teologisesti, viestinnällisesti ja luottamushenkilöiden vaikuttamismahdollisuuksien sekä seurakunnan johtamisen näkökulmista.
42. Mikä olisi yhteistyön tai rakennepohdinnan osalta mielestäsi parasta, mitä Helsingissä voisi tapahtua? Mikä pahinta?
43. Mitä toivot piispalta tässä prosessissa? Mitä et toivo piispalta tässä prosessissa?
44. Mitä muuta haluaisit sanoa liittyen omaan johtamiseesi tai seurakuntaasi ja sen tulevaisuuteen?

Luottamushenkilöille lähetetty kirjallinen kysely

Luottamushenkilöille lähetettiin webropol-kysely kaksi viikkoa ennen sovittua kokousaikaa.

Luottamushenkilöille lähetetty kysely sisälsi yhteensä kaksitoista kysymystä. Luottamushenkilöistä 129 vastasi kyselyyn.

Luottamushenkilöille lähetetty kysely sisälsi yhteensä 12 kysymystä. Kysymykset käsittelivät luottamushenkilöiden toimijuutta seurakunnassa, seurakunnan toimintaa sekä yhteistyön tarjoamia mahdollisuuksia seurakunnalle.

Luottamushenkilöille lähetetyn kirjallisen kyselyn kysymykset:

1. Miten arvioit seurakuntasi työtä, toimintaa ja tunnuslukuja (jäsenmäärää, erilaisiin toimintoihin osallistujia, seurakunnan tunnettuutta) luottamushenkilön näkökulmasta?
2. Miten arvioit seurakuntasi halua ja kykyä kutsua jäsenyyteen ja kirkon yhteyteen mukaan uusia ihmisiä?
3. Kuinka seurakuntasi kirkkoherran ja seurakuntaneuvoston yhteistyö toteutuu tällä hetkellä?
4. Kuinka arvioit luottamushenkilönä vaikutusmahdollisuksiasi seurakunnassasi?
5. Millaisesta yhteistyöstä seurakuntien kesken olisi Sinun seurakunnallesi mielestäsi hyötyä?
  - Voit katsoa taaksepäin ja mainita esimerkkejä yhteistyöseurakunnista tai yhteistyön muodoista, jotka ovat olleet hyödyllisiä ja myös mahdollisesti niistä yhteistyön muodoista, joista hyötyä ei ole syntynyt. Voit arvioida lyhyesti onnistumisen ja epäonnistumisen syitä.
6. Millaista tukea seurakuntasi mielestäsi tarvitsee Helsingin seurakuntayhtymän yhteisiltä työmuodoilta? Miten tämä tuki pitäisi mielestäsi järjestää?
  - Voit katsoa taaksepäin ja mainita esimerkkejä tuen muodoista, jotka ovat olleet hyödyllisiä ja myös mahdollisesti niistä tuen muodoista, joista hyötyä ei ole syntynyt. Voit arvioida lyhyesti onnistumisen ja epäonnistumisen syitä.
7. Millaista seurakuntaasi hyödyttävää yhteistyötä mielestäsi on toteutettu rovastikunnallisesti?
  - Voit katsoa taaksepäin ja mainita esimerkkejä rovastikunnallisen yhteistyön muodoista, jotka ovat olleet hyödyllisiä ja myös mahdollisesti niistä yhteistyön muodoista, joista hyötyä ei ole syntynyt. Voit arvioida lyhyesti onnistumisen ja epäonnistumisen syitä.

8. Miten arvioit seurakuntien ja seurakuntayhtymän tämänhetkistä resursointia ja taloudellisia jakoperusteita yhtäältä erilaisten seurakuntien kesken ja toisaalta seurakuntien ja seurakuntayhtymän välillä?
9. Jos pidät viisaana edistää seurakuntien, rovastikunnan tai seurakuntayhtymän välisen yhteistyön kehittämistä laajempia rakenteellisia muutoksia oman seurakuntasi suhteen (yhdistymistä toisen seurakunnan kanssa tai seurakunnan jakamista pienempiin osiin), mitä toivoisit? Millaista mallia pitäisit itse hyvänä?
  - Kuvaile vapaasti, mitä hyviä ja huonoja puolia, mitä uhkia ja mahdollisuuksia tällaisissa laajemmissa rakenteellisissa muutoksissa näet? Kuvaa myös, millä tavalla mahdollinen muutos vaikuttaisi seurakunnan tunnuslukuihin taloudellisesti, toiminnallisesti, teologisesti, viestinnällisesti ja luottamushenkilöiden vaikuttamismahdollisuuksien sekä seurakunnan johtamisen näkökulmasta.
10. Mikä olisi yhteistyön tai rakennepohdinnan osalta mielestäsi parasta, mitä Helsingissä voisi tapahtua? Mikä pahinta?
11. Mitä toivot piispalta tässä prosessissa? Mitä et toivo piispalta tässä prosessissa?
12. Mitä muuta haluaisit sanoa liittyen omaan luottamushenkilöasemaasi tai seurakuntaasi ja sen tulevaisuuteen?

3. Seurakuntien ja seurakuntayhtymän välinen suhde

Kirkkolain 11 luvun 2 § mukaan seurakuntayhtymän tehtävä on:

Seurakuntayhtymän on hoidettava asiat, jotka koskevat seurakuntayhtymään kuuluvien seurakuntien kirkollisverotusta, kirkollisverojen ja muiden yhteisten tulojen jakoa seurakuntien kesken sekä kirkon keskusrahastoon ja kirkon eläkerahastoon suoritettavia maksuja ja talousarviota, rahatoimintaa, kirjanpitoa, tilinpäätöstä ja tilintarkastusta.

Seurakuntayhtymän on lisäksi hoidettava seurakuntien henkilöstöasiat, jotka koskevat:

- 1) palkan ja työnantajasuoritusten maksamista, työnantajailmoitusten tekemistä ja palkkakirjanpitoa;*
- 2) nimikirjanpitoa, jollei tässä laissa toisin säädetä;*
- 3) virka- ja työehtosopimusten tekemistä ja tulkintaa sekä paikallisesti toteutettavien palkantarkistusten tekemistä tai palkantarkistuksia koskevien esitysten tekemistä kirkon työmarkkinalaitokselle;*
- 4) luottamusmiestoimintaa, työsuojelua, työterveyshuoltoa sekä työnantajan ja työntekijöiden välistä yhteistoimintaa.*

Seurakuntayhtymä käyttää päätösvaltaa myös yksittäistä seurakuntaa koskevissa kirkkovaltuustolle kuuluvissa asioissa, jollei päätösvaltaa ole annettu 10 §:ssä säädetyllä tavalla seurakunnille.

Seurakuntayhtymä päättää myös seurakuntien virkojen perustamisesta ja lakkauttamisesta sekä seurakuntien kiinteästä omaisuudesta ja sen luovuttamisesta, jollei näitä asioita ole perussäännössä annettu seurakuntien hoidettavaksi.

Seurakuntayhtymän päätettäväksi voidaan perussäännössä antaa myös muita hallintoon ja talouteen liittyviä asioita sekä siinä mainittuja seurakunnalliseen toimintaan liittyviä tehtäviä ja työmuotoja.

Seurakuntayhtymän tarkoituksena on mahdollistaa seurakunnallinen työ. Seurakuntayhtymän tehtävät ovat minimissään hyvin kapeat. Kirkkolain seurakuntayhtymän tehtäviä koskevassa viimeisessä virkkeessä todetaan muista perussäännössä mahdollisesti seurakuntayhtymälle annettavista tehtävistä. Viimeisen virkkeen soveltaminen – so. kuinka paljon minimin ylittäviä yhteisiä tehtäviä seurakuntayhtymällä on syytä olla – herätti paljon keskustelua sekä kirkkoherrojen että luottamushenkilöiden kuulemisissa.

Seurakuntien ja seurakuntayhtymän välisestä suhteesta kysyttiin kirjallisessa kyselyssä sekä kirkkoherroilta että luottamushenkilöiltä. Kuulemistilaisuuksissa seurakuntien ja seurakuntayhtymän välinen taloudellinen jakoperuste oli asia, joka keskustelutti voimakkaimmin seurakuntien luottamushenkilöitä.

Luottamushenkilökysely, kysymys numero 8: Miten arvioit seurakuntien ja seurakuntayhtymän tämänhetkistä resursointia ja taloudellisia jakoperusteita yhtäältä erilaisten seurakuntien kesken ja toisaalta seurakuntien ja seurakuntayhtymän välillä?

Kirjallisessa kyselyssä luottamushenkilöt vastasivat avovastauksin. Vastauksissa todettiin useimmin, että taloudellista jakoperustetta ja resursointia seurakuntayhtymän ja seurakuntien välillä tulisi muuttaa tavalla, jossa resursseja siirrettäisiin seurakuntayhtymältä seurakuntiin.

Seurakuntayhtymän johtavien virkamiesten (johtajisto) tapaamisessa nousi esille haaste, jonka mukaan taloudellisen resurssin jakautumista seurakuntien ja seurakuntayhtymän välillä ei ole onnistuttu parhaimmalla tavalla avaamaan seurakuntien kirkkoherroille, työntekijöille ja luottamushenkilöille. Seurakuntayhtymän menoihin lasketaan toimintoja, jotka keventävät seurakuntien taloudellisia vastuita. Tällainen on muun muassa työterveyshuolto. Toisaalta johtajiston näkökulmasta yksinkertaistava tulkinta siitä, mikä on seurakunnan ja mikä seurakuntayhtymän resurssia, ei ole totuudenmukainen, koska seurakuntayhtymä toteuttaa seurakuntien puolesta niiden ”omaa työtä”. Tästä näkökulmasta katsottuna esimerkiksi kiinteistökulujen tai eräiden yhteisen seurakuntatyön toimintojen näkeminen vain seurakuntayhtymän hankkeina koetaan ongelmallisena. Johtajistossa todettiin, että keskustelu saattaa olla altis epätarkoille tulkinnoille. Tämä ilmiö nousi esille myös luottamushenkilöille lähetetyssä kirjallisessa kyselyssä. Vastaajista 18 % totesi, että ei voi ottaa kantaa kysymykseen, koska ei tiedä siitä riittävästi.

Luottamushenkilöille suunnatun kirjallisen kyselyn avovastauksissa nousi esiin kokemuksia, joissa todettiin, että seurakuntayhtymä vaikuttaa liian suurelta tai peruslähtökohdan ja painopisteen tulisi olla seurakunnissa tehtävässä toiminnassa. Vastaajista 71 % ilmaisi, että resursseja tulisi tavalla tai toisella siirtää enemmän seurakuntayhtymästä seurakuntiin. Useassa vastauksessa nostettiin esille myös kysymys siitä, miten seurakuntayhtymän toiminnan tehokkuutta mitataan.

Samankaltaiset vastaukset nousivat voimakkaasti esiin myös luottamushenkilöiden kuulemisissa. Seurakuntayhtymän ja seurakuntien välinen taloudellinen jakoperuste oli teema, joka nousi selkeimmin ja yksiselitteisimmin esiin kaikissa keskusteluissa seurakuntien luottamushenkilöiden kanssa. Nykyiseen tilanteeseen ei olla tyytyväisiä.

Seurakuntayhtymä koettiin luottamushenkilöiden puheenvuoroissa usein liian suureksi ja vaikeaksi hahmottaa. Useissa seurakunnissa oli kokemus, että seurakuntien ja yhtymän rakennetta kehitetään organisaation tarpeista eikä seurakuntalaisten. Luottamushenkilöiden kuulemisissa keskustelua herättivät seurakuntayhtymän ja seurakuntien välisten vastuiden epäselvyys. Osittain ongelmaksi nähtiin myös se, että selkeää vastuunjakoa ei noudateta ja seurakuntien toimintaa pyritään johtamaan kirkkoherran ja seurakuntaneuvostojen ohi seurakuntayhtymästä.

Seurakuntien ja seurakuntayhtymien suhteesta kysyttiin myös kirkkoherroilta. Kirkkoherrojen kirjallisessa kyselyssä kysyttiin ”miten arvioit seurakuntien ja seurakuntayhtymän tämänhetkistä resursointia ja taloudellisia jakoperusteita yhtäältä erilaisten seurakuntien kesken ja toisaalta seurakuntien ja seurakuntayhtymän välillä?” (kysymys 40). Kirkkoherroista 14 (82 %) vastasi, että yhtymän ja seurakuntien välistä rahanjakoperustetta tulee muuttaa siten, että rahaa jää seurakunnille aiempaa enemmän.

Kirkkoherrojen kirjallisessa kyselyssä avovastauksissa nousi esiin, että jakosuhte seurakuntien ja yhtymän välillä ei ole heidän mukaansa oikeassa mittasuhteessa tällä hetkellä. Myös se, että työntekijäresurssia on jouduttu seurakunnissa vähentämään, mutta sitä on samanaikaisesti seurakuntayhtymässä lisätty, on koettu epäsuhtaisena. Kirkkoherrat nostivat esiin yllä mainittujen lisäksi kokemuksen siitä, että seurakuntayhtymän yhteiset palvelut ovat paisuneet suhteessa seurakunnille osoitettuun resurssiin.

Kirjallisessa kyselyssä kirkkoherrat toivat esille myös epäilyksen, että seurakuntien omaa taloutta kiristämällä seurakuntia ajetaan väkisin seurakuntaliitoksiin. Esille nostettiin myös ajatus, että resursseja siirtämällä vähitellen seurakuntayhtymään, tavoitellaan pitkällä aikavälillä yhden seurakunnan mallia Helsinkiin. Tällainen kokemus herätti huolta seurakunnan autonomiasta suhteessa seurakuntayhtymään. Taloudellisten resurssien jakaminen mahdollistaa seurakunnan johtamisen seurakunnan ulkopuolelta siten, että sillä on suoria vaikutuksia seurakunnan operatiiviseen toimintaan. Toisaalta esiintyi myös epäilyjä sen suhteen, onko seurakuntayhtymän koordinoima tai järjestämä toiminta seurakuntatyön näkökulmasta tarkoituksenmukaista tai tuottavaa. Erilaisia projekteja, kehittämishankkeita ja niihin liittyvää rahoitusta kritisoitiin poukkoilevaksi ja katsottiin, että samanlaisia tai samankaltaisia toiminnan muotoja voitaisiin tehdä perusseurakuntatyössä ilman hankkeita halvemmalla, tehokkaammin ja seurakuntalaislähtöisemmin.

Kirkkoherroille suunnatussa kirjallisessa kyselyssä kysyttiin myös, millaista tukea seurakunta kirkkoherran mielestä tarvitsee Helsingin seurakuntayhtymän yhteisiltä työmuodoilta ja miten tämä tuki pitäisi järjestää. Näissä vastauksissa nousi esille kokemus, että viime vuosina yhtymän rooli on muuttunut. Osan mielestä muutos on ollut ilmeinen ja suuri. Muuttuneella roolilla tarkoitetaan sitä, että yhtymän koetaan yhä enemmän operoivan seurakuntien kautta. Tätä ei nähdä pelkästään hyvänä kehityksenä. Seurakuntien ja seurakuntayhtymän väliset mandaatit ja vastuunjako ei ole selkeä.

Kirkkoherrojen vastauksissa ilmeni myös, että seurakuntayhtymän tuki on päällekkäistä seurakuntien toiminnan kanssa ja tästä syystä osin kilpailevaa. Seurakuntayhtymän koetaan ajattelevan olevansa toimeksiantaja seurakunnille, joka jopa suhtautuu seurakuntiin eräänlaisina alihankkijoina, joilta

tilataan erilaisia tehtäviä. Tätä ei pidetä tarkoituksenmukaisena seurakuntatyön kannalta ja sen nähdään kääntävän seurakuntien ja seurakuntayhtymän hallinnollisen ja teologisen suhteen väärinpäin.

Joissain kirkkoherrojen vastauksissa nousi esille, että seurakuntayhtymän yhteiset työmuodot eivät riittävästi miellä itseään palveluorganisaatioksi ja anna palvelua ja apua seurakuntiin, vaan olettavat seurakuntien palvelevan ja auttavan seurakuntayhtymää. Tämä koettiin turhauttavana. Kritiikkiä seurakuntayhtymän toiminnot saivat siitä, että heidän koetaan tuottavan kilpailevaa toimintaa seurakuntien toimintaan nähden, sanelevan seurakuntien työtä ja aiheuttavan epäselvyyden siitä, ovatko seurakunnat tukemassa seurakuntayhtymän työtä vai toisinpäin.

Hallintopäällikkö Erkki Huhdan selvityksessä 2005 ilmaistiin toistuvasti tyytyväisyys seurakuntien ja seurakuntayhtymän väliseen tehtäväjakoon ja pidettiin perusteltuna jopa lisätä nimenomaisesti seurakuntayhtymän resursseja. Vuonna 2021 tilanne näyttää olevan kirkkoherrojen ja seurakuntien luottamushenkilöiden vastausten perusteella vastakkainen. Kirkkoherrojen sekä luottamushenkilöiden kritiikin kärjeksi muodostuvat seurakuntien ja yhtymän välinen rahanjako sekä toimintojen päällekkäisyys.

Yhtymän ja seurakuntien välistä rahanjakomallia ei pidetä enää perusteltuna tai oikeutettuna. Kirkkoherroista ja luottamushenkilöistä selkeä valtaosa ajattelee, että rahanjakoperustetta tulee muuttaa siten, että seurakunnille jää aiempaa enemmän rahaa ja seurakuntayhtymän osuus on pienempi. Yksittäisenä osa-alueena usean kirkkoherran vastauksessa mainitaan yhteisten palveluiden koko suhteessa seurakuntien resurssiin. Kokemus ei ole pelkästään rahanjaon muutostarve, vaan pikemminkin toimintaa ja sen johtamista koskevan painopisteen siirtäminen seurakuntien suuntaan ja siten seurakuntien toiminnan vahvistaminen.

Seurakuntayhtymän tarjoamista tukipalveluista erityisesti hallinto-, talous- ja kiinteistöpalvelut saivat kiittäviä mainintoja. Myös muut seurakuntayhtymän toimet saivat myös joitain yksittäisiä kiittäviä mainintoja. Osassa seurakuntia nousi esiin kokemus viestinnän päällekkäisyydestä seurakuntien oman vahvistuneen viestintäosaamisen suhteen.

Luottamushenkilöt toivat myös toistuvasti esiin, että toiminnan pitää pysyä mahdollisimman lähellä seurakuntalaisia eikä sitä saa toteuttaa liikaa seurakuntayhtymässä. Hallinnollisten toimenpiteiden keskittämistä pidettiin järkevänä, mutta ei sitä, että yhteinen seurakuntatyö toteuttaa niitä toimintoja, jotka olisi syytä tehdä seurakunnissa.

Seurakuntien ja seurakuntayhtymän välinen luottamuspula mainittiin myös useissa vastauksissa sekä keskusteluissa. Yhteistyö koetaan vain osin rakenteelliseksi haasteeksi ja jopa enemmän toimintakulttuurihaasteeksi, jossa erilainen vastakkainasettelu näyttää heikentävän luottamusta ja siten toimintakykyä. Seurakuntayhtymän johtajiston ja yhteisen kirkkoneuvoston kuulemisessa tuli ilmi myös näkökulma, jossa osittain seurakunnissa ajatellaan olevan tietyissä tilanteissa helpompaa nähdä syy omiin ongelmiin vain seurakuntayhtymässä.

4. Seurakuntien toiminnan järjestäminen

Seurakuntien rakennekeskustelussa pyritään tavoittelemaan ideaalia tapaa järjestää seurakunnat siten, että ne vallitsevassa taloustilanteessa parhaalla mahdollisella tavalla palvelisivat sitä perustehtävää, joka niille on osoitettu. Tämän tavoitteen arvioimiseksi on olennaista saada käsitys siitä, miten seurakunnat ovat järjestäneet toimintansa. Toiminnan arviointi suhteessa olemassa olevaan resurssiin tarkoittaa muun muassa seurakunnissa tehtävän työn määrän tarkastelua.

Kahdessa edellisessä selvityksessä (Huhta 2005 ja Ripatti & Vallenius 2007) on käytetty paljon voimavaroja alueellisen asukaskehityksen ja jäsenkehityksen arviointeihin ja mallintamiseen. Edelleen selvityksissä on tarkasteltu mahdollisten seurakuntaliitosten henkilöstövaikutuksia. Sen sijaan seurakunnan toiminnan muutosten arviointia ei ole lähes ollenkaan. Ripatti & Vallenius ovat kyllä tarkasti eritelleet lähinnä kirkon tilastoja hyväksikäyttäen yksityiskohtaisesti seurakuntien toimintaa, mutta perusteita sille, miksi numerot ovat niin kovin erilaisia eri seurakunnissa, ei ole selvitetty tai selitetty. Huhdan raportissa toimintaa ei ole kovin laajasti tarkasteltu edes kuvauksen tasolla.

Nämä ovat puutteita ja johtavat siihen, että seurakuntarakennemuutoksia on tosiasiallisesti tehty hallinnollisin perustein tai ehkä periaatteellisin tavoittein riippumatta siitä, mitä toiminnallisia muutoksia seurakuntaliitoksista seuraa. Vuoden 2007 selvityksessä on kuvattu kohtuullisen tarkasti erilaisten seurakuntien toimintalukuja, mutta ei ole esitetty kriittisiä kysymyksiä. Miten voi olla mahdollista, että vierekkäisissä lähes täysin samankokoisissa saman alueen seurakunnissa on 300 %:n ero diakoniatyön asiakaskontakteissa tai 200 %:n ero perhekerholaisten määrässä? Miten samoilla resursseilla ja samalla alueella voidaan tehdä niin eri määrä työtä? Tai miten on mahdollista, että vierekkäisissä saman alueen seurakunnissa, joista toinen on puolet toista suurempi jäsenmäärältään, on pienemmän seurakunnan nuorisotyön kävijämäärä yli kymmenkertainen jäsenmäärältään suurempaan verrattuna? Näitä esimerkkejä voi löytää helposti paljon. Olennaista on, että toiminnan analyysiin, työn tuottavuuden arviointiin tai resurssien ja tulosten pohtimiseen, ei ole yhdistymisten kohdalla käytetty aikaa.

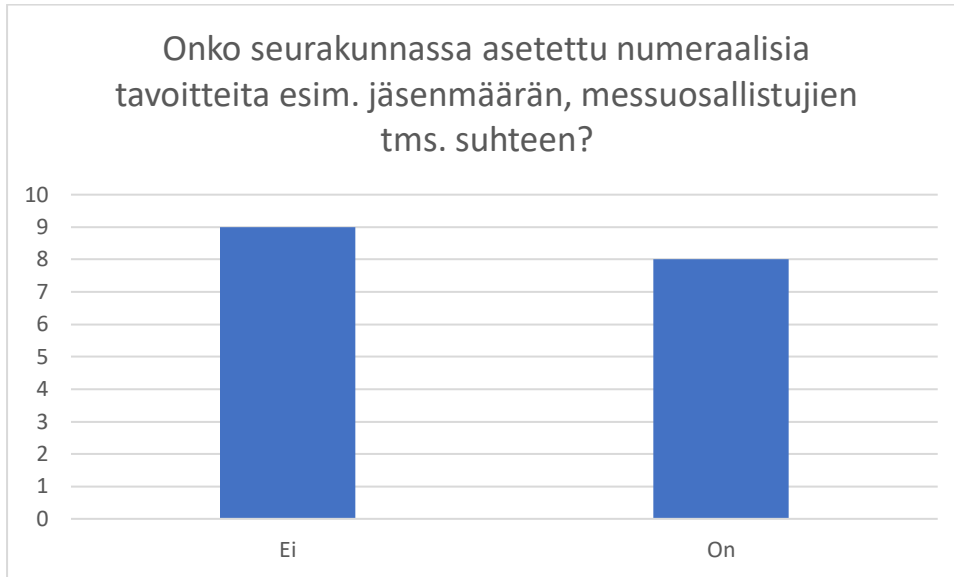
Tästä seuraa, että yhdistymisten jälkeen toiminta on tosiasiallisesti useissa tapauksissa vähentynyt. Uuden alueen seurakuntalaisten saamat kokonaispalvelut ovat siis vähäisemmät kuin aiemmin erikseen tarjotut ja osallistujia on kokonaisuudessaan vähemmän. Huonommin suoriutuneen seurakunnan tasosta on liitosten myötä tullut useissa tapauksissa uuden seurakunnan taso, kasvun ja onnistumisen tavoitteen sijasta on tyydytty minimistandardiin.

Tässä yhteistyö- ja rakennekartoituksessa seurakuntien tapaa järjestää toimintansa ja toiminnan määrää on selvitetty useista eri näkökulmista. Kirkkoherroille suunnatussa kirjallisessa kyselyssä kysyttiin laajasti seurakunnan toiminnasta ja sen avainlukuista. Seurakuntien toimintaa ja avainlukuja arvioivien kysymysten läpikäymisessä käytettiin kirkkoherrojen vastausten lisäksi apuna kirkon tilastoja sekä seurakuntien nettisivuja, kausiesitteitä ja sosiaalista mediaa. Joissain kirkkoherrojen vastauksissa toiminnan määrästä saatettiin antaa yleisluontoisia arvioita. Luotettavamman vertailun varmistamiseksi toiminnan määrää tarkastettiin soittamalla seurakuntien työntekijöille. Nuorisotyön sekä lapsi- ja perhetyön osalta soitettiin erikseen jokaiseen seurakuntaan ja pyydettiin tarkempaa kuvausta toiminnan määrästä.

Koronapandemiatilanteella on ollut vaikutusta seurakuntien toiminnan määrään. Arvioitaessa viikkotoiminnan määrää otettiin huomioon myös tilanne ennen koronapandemiaa. Varmistukseksi, että koronapandemian vaikutukset eivät vääristä toiminnan määrän arviota, on lausuntoon otettu vertailuluvut seurakuntien toiminnasta myös vuodelta 2019. Syksyllä 2021 viikkotoiminnan tilanne on

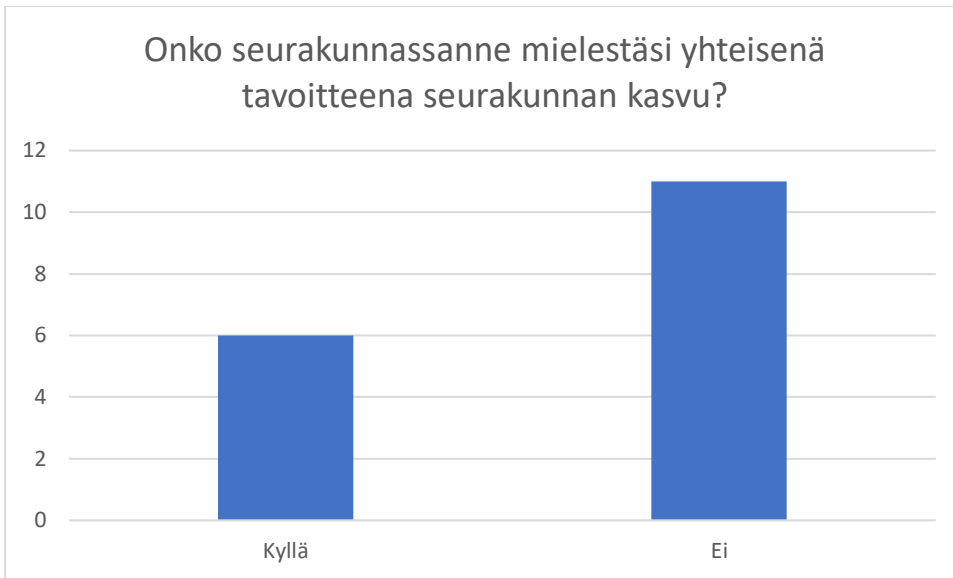
ollut palautumassa monissa seurakunnissa pandemiaa edeltävälle tasolle. Mukana ovat toiminnan tilastot myös vuoden 2021 ajalta tammikuusta lokakuuhun.

Kirkkoherroilta kysyttiin, onko seurakunnassa asetettu numeraalisia tavoitteita esimerkiksi jäsenmäärän, messuosallistujien tai muun vastaavan suhteen? Tarkentavana kysymyksenä kysyttiin, millaisia tavoitteita on asetettu (kysymys 30).

Noin puolet kirkkoherroista ei johda työn järjestämistä seurakunnissa numeraalisten tavoitteiden kautta. Toimintaa kuvataan seurakunnissa paljon numeroiden kautta, mutta enemmän tilastoiden jo tapahtunutta kuin tulevaisuuden tavoitteina. Kirkkoherrojen vastauksissa kuvattiin, kuinka asetetut numeraaliset tavoitteet saattavat koskea vain yksittäistä seurakunnan toiminnan osa-aluetta kuten jumalanpalveluselämää tai seurakuntavaaliaktiivisuutta. Osa kirkkoherroista totesi myös, että asetetut tavoitteet saattavat olla vain arvioita toteumasta eikä asetetuilla arvioilla ole välttämättä vaikutusta toiminnan suunnitteluun tai toteutumiseen. Toiminnan suunnittelussa on voitu asettaa esimerkiksi arvio jumalanpalveluskävijöiden määrästä, mutta tuon luvun toteutumista ei seurata aktiivisesti vuoden aikana tai tehdä erityisiä toimia sen saavuttamiseksi.

Kirkkoherroilta kysyttiin myös, onko seurakunnassa yhteisenä tavoitteena seurakunnan kasvu (kysymys 26).

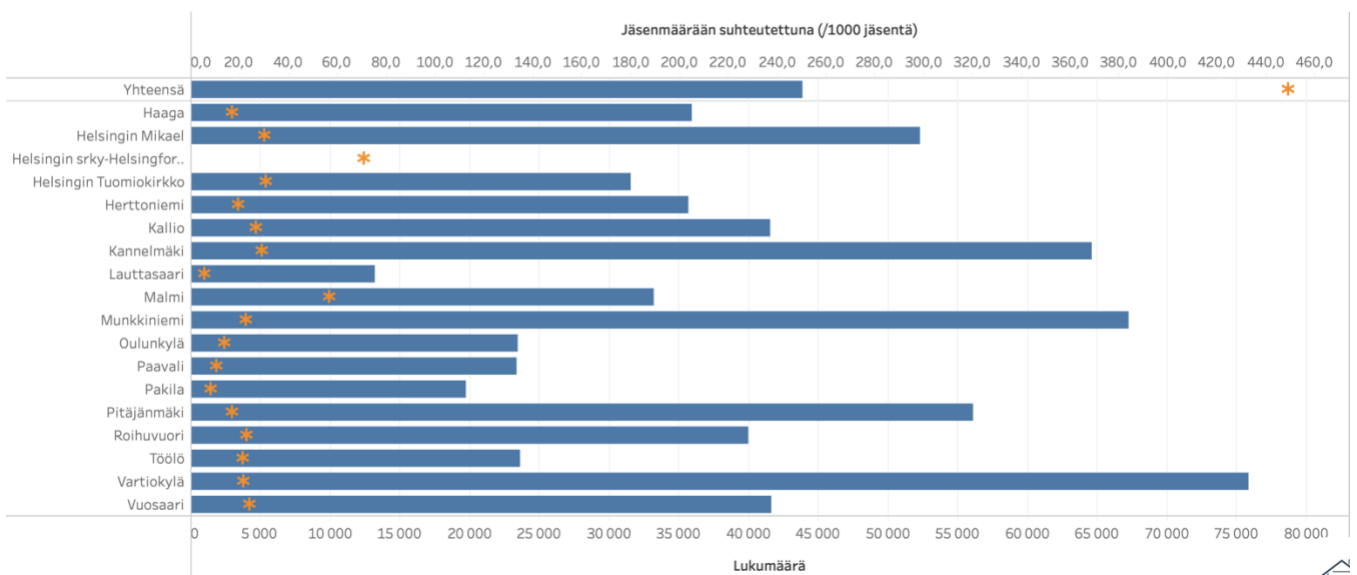

Enemmistössä seurakuntia yhteisenä tavoitteena ei kirkkoherran mielestä ole seurakunnan kasvu. Kirkkoherrat kuvasivat tavoittelevansa nykytoimintojen ylläpitämistä tai pyrkivänsä pienentämään jäsenmäärän vähenemistä. ”Kasvun tavoittelu” koettiin myös osin hankalana tapana sanoittaa seurakunnan toiminnan tavoitteita.

Kirkkoherrojen avovastauksissa nousi esiin se, että seurakuntaneuvosto saattaa pitää kasvun tavoitetta epärealistisena. Oli myös kokemus, että työntekijöille ei ole perustyöstä selviämisen ohella voimavaroja ja uskoa kasvun tavoitteluun.

Seurakunnilla on työn järjestämisen suhteen ollut perinteisesti hyvinkin suuri autonomia. Kirkkolaissa ja kirkkojärjestyksessä ei ole asetettu toiminnan minimitasoa suhteessa seurakuntalaisten määrään, vaan kukin kirkkoherra yhdessä seurakuntaneuvoston kanssa saa määritellä toiminnan muodot lähes itsenäisesti. Seurakunnassa tehtävän työn määrään eivät siis suoraan vaikuta pelkästään seurakunnan koko tai työntekijöiden määrä. Paljon on vaikutusta myös sillä, miten työ on seurakunnassa järjestetty.

Seurakuntien toimintatilasto 2019

Kaavio: Seurakuntien toimintatilasto vuodelta 2019 (Kirkon tilastot). Tilaisuuksien lukumäärät. Sininen palkki kuvaa tilaisuuksien määrää suhteessa seurakunnan jäsenmäärään. Keltainen tähti kuvaa tilaisuuksien absoluuttista lukumäärää.

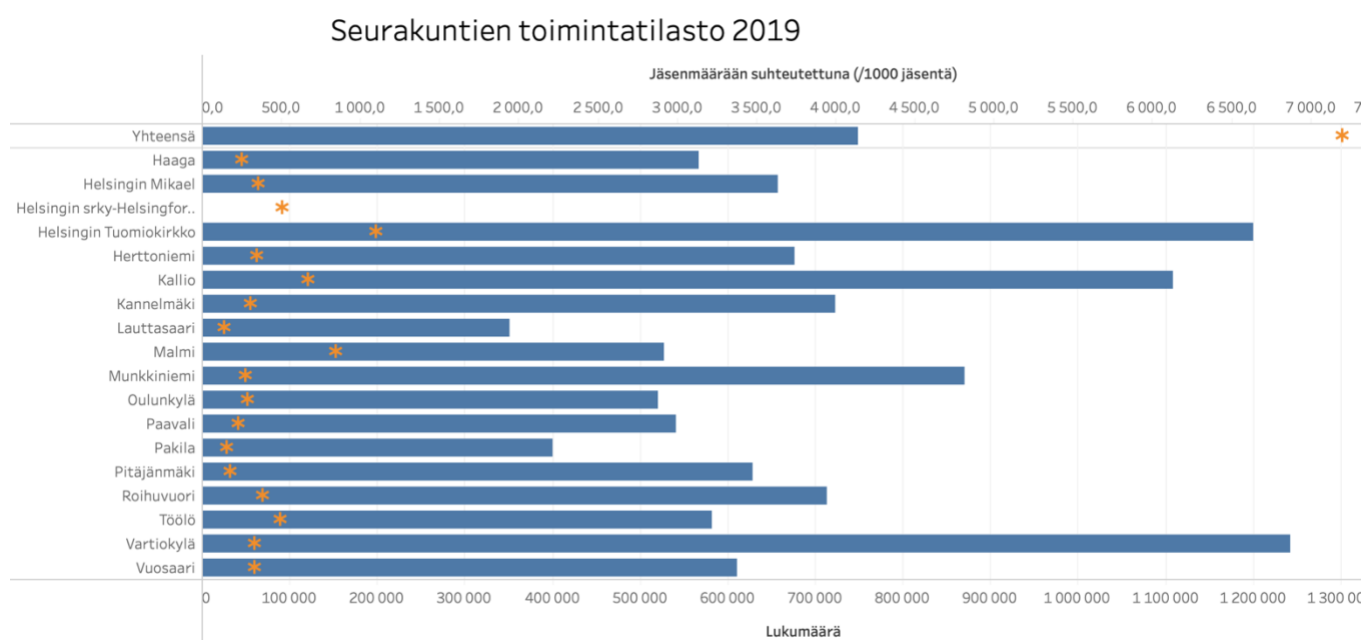

Vuoden 2019 tilastojen mukaan jäsenmäärään suhteutettuna eniten tilaisuuksia on järjestetty pienimmissä seurakunnissa: Vartiokylän seurakunnassa, Munkkiniemen seurakunnassa, Kannelmäen seurakunnassa ja Pitäjänmäen seurakunnassa.

Kaavio: Seurakunnan tilaisuuksien lukumäärä suhteutettuna seurakunnan jäsenmäärään vuoden 2021 tammi-lokakuussa.

Vuoden 2021 tilastoissa on nähtävissä lähes sama tilanne kuin vuoden 2019 tilastoissa. Jäsenmäärään suhteutettuna eniten tilaisuuksia on järjestetty Kannelmäen seurakunnassa, Pitäjänmäen seurakunnassa, Munkkiniemen seurakunnassa ja Mikaelin seurakunnassa.

Kaavio: Seurakuntien toimintatilasto vuodelta 2019 (Kirkon tilastot). Tilaisuuksien osallistujamäärät. Sininen palkki kuvaa seurakunnan tilaisuuksiin osallistuneiden määrää suhteessa seurakunnan jäsenmäärään. Keltainen tähti kuvaa osallistuneiden ihmisten absoluuttista määrää.

Vuoden 2019 tilastotiedoista voidaan myös todeta, että lukumäärällisesti jäsenmäärään suhteutettuna eniten osallistujia tilaisuuksissa oli Tuomiokirkkoseurakunnan ja Kallion seurakunnan ohella kahdessa pienessä seurakunnassa, Vartiokylän ja Munkkiniemen seurakunnassa.

Kaavio: Seurakunnan tilaisuuksien osallistujamäärät suhteutettuna seurakunnan jäsenmäärään vuoden 2021 tammi-lokakuussa.

Vuoden 2021 tilastoissa näkyy myös tilaisuuksien osallistujamäärän osalta samankaltainen tilanne kuin vuonna 2019. Tuomiokirkkoseurakunnan ja Kallion seurakunnan lisäksi eniten osallistujia suhteessa jäsenmäärään on ollut Kannelmäen seurakunnassa, Mikaelin seurakunnassa ja Munkkiniemen seurakunnassa.

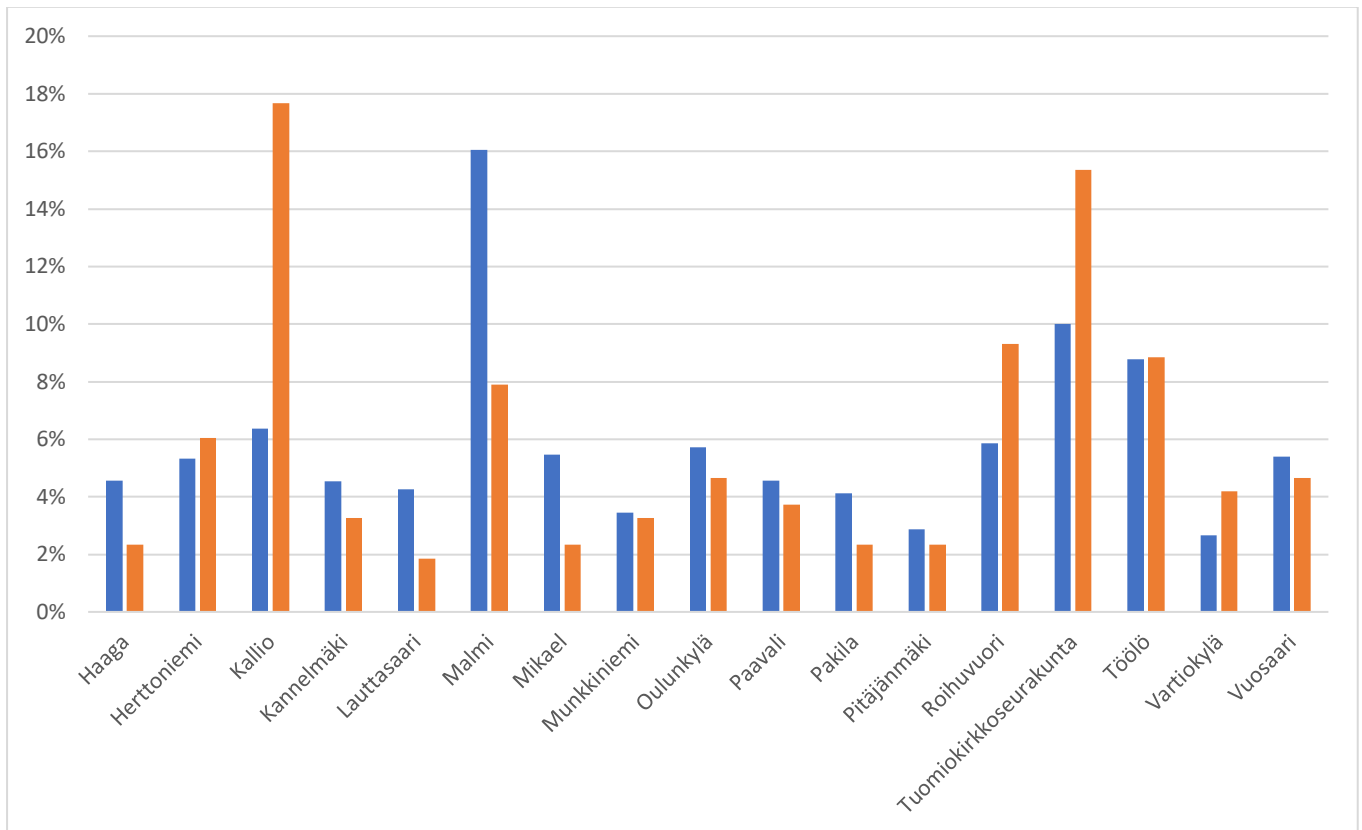
Tässä selvityksessä vertailuluvuiksi seurakuntien toiminnan määrää arvioidessa syksyn 2021 osalta otettiin erityiseen tarkasteluun jumalanpalveluselämä, nuorisotyö ja lapsi- ja perhetyö. Jumalanpalveluselämä on kirkkolain velvoittama seurakunnan tehtävä, joka on erikseen kirkkolaisissa mainittu. Jumalanpalvelusten määrä seurakunnassa ei ole myöskään samalla tavalla riippuvainen seurakunnan jäsenten demografiasta kuin kirkolliset toimitukset. Kirkollisten toimitusten määrät vertautuvat hyvin suoraan seurakunnan kokoon ja jäsenmäärään. Jumalanpalvelukset antavat hyvin esimerkin siitä, kuinka seurakunnat eri tavoin seurakunnat ovat toimintansa järjestäneet.

Seurakunnan nuorisotyö on perinteinen seurakunnan työala, joka toteuttaa seurakunnan kasvatustehtävää. Nuorisotyön toiminnan luvuilla voidaan verrata, miten seurakunnat tarjoavat alueensa nuorille mahdollisuuksia olla osana seurakuntayhteisöä.

Lapsi- ja perhetyö on tärkeä työala seurakunnille ensinnäkin kasvatustyön toteuttamiseksi ja nuorten aikuisten (millenniaali) tavoittamiseksi. Kirkon nelivuotiskatsauksessa on todettu kristillisen kasvatuksen heikkenemisestä yhteiskunnassa. Lapsi- ja perhetyö antavat mahdollisuuden arvioida, miten seurakunnat Helsingissä ovat pyrkineet edistämään kristillisen kasvatuksen toteutumista alueellaan.

Edellä on mainittu syitä, minkä vuoksi juuri nämä kyseiset esimerkit ovat valikoituneet tämän selvityksen vertailuarvoiksi. Lapsi-, perhe- ja nuorisotyön lukuja tarkasteltaessa on hyvä ottaa huomioon, että seurakuntien välillä on alueellisia demografisia eroja. Seurakuntien toiminnan määrien erot ovat kuitenkin niin suuria, että ne eivät selity pelkästään ikäryhmien eroilla.

Kun tarkastellaan esimerkiksi jumalanpalvelusten määrää Helsingin suomenkielisissä seurakunnissa lokakuussa 2021, voidaan huomata, että jumalanpalveluksia ei toimiteta seurakunnassa samassa suhteessa jäsenmäärän kanssa. Jumalanpalvelusten määrän vaihteluväli seurakunnittain voi olla huomattava. Vaikuttaa siltä, että jumalanpalvelusten järjestämisen määrät ja tavat eivät perustu seurakunnan kokoon, jäsenmäärään, kirkkotilojen määrään, vaan valittuun toimintatapaan.

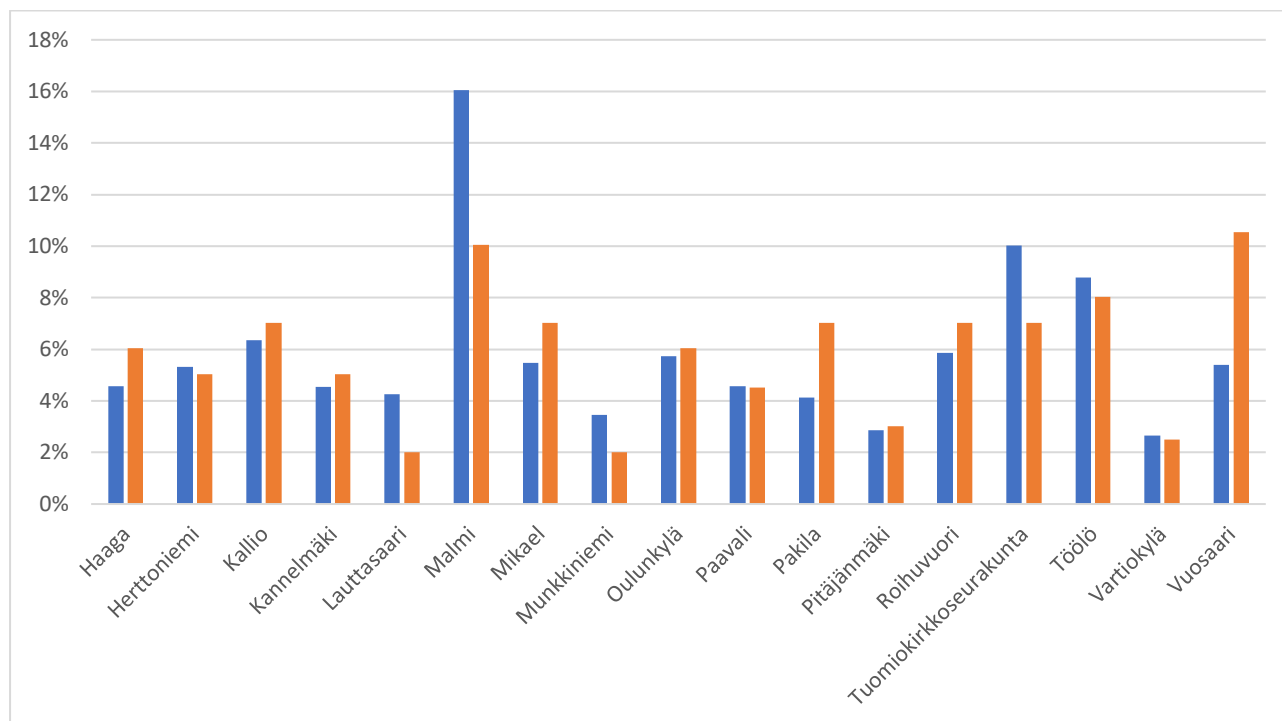

Kaavio: Jumalanpalvelusten määrä suhteessa seurakuntalaisten määrään Helsingin suomenkielisissä seurakunnissa lokakuussa 2021. Sininen palkki kuvaa seurakuntalaisten suhteellista jäsenmäärää. Oranssi palkki kuvaa jumalanpalvelusten suhteellista määrää (messut, viikkomessut, sanajumalanpalvelukset).

Jokaisen seurakunnan on huolehdittava jumalanpalvelusten järjestämisestä. Kirkkolainsäädäntö velvoittaa seurakuntaa järjestämään yhden päiväjumalanpalveluksen sunnuntaisin ja kirkollisina pyhinä. Helsingin seurakunnista osa järjestää kokoonsa nähden useita jumalanpalveluksia ja toiset kokoonsa nähden huomattavasti vähemmän. Tähän ei erityisesti vaikuta seurakunnan alueella olevien kirkkojen määrä. Kyse on enemmänkin tavasta, jolla jumalanpalveluselämä on seurakunnassa päätetty järjestää.

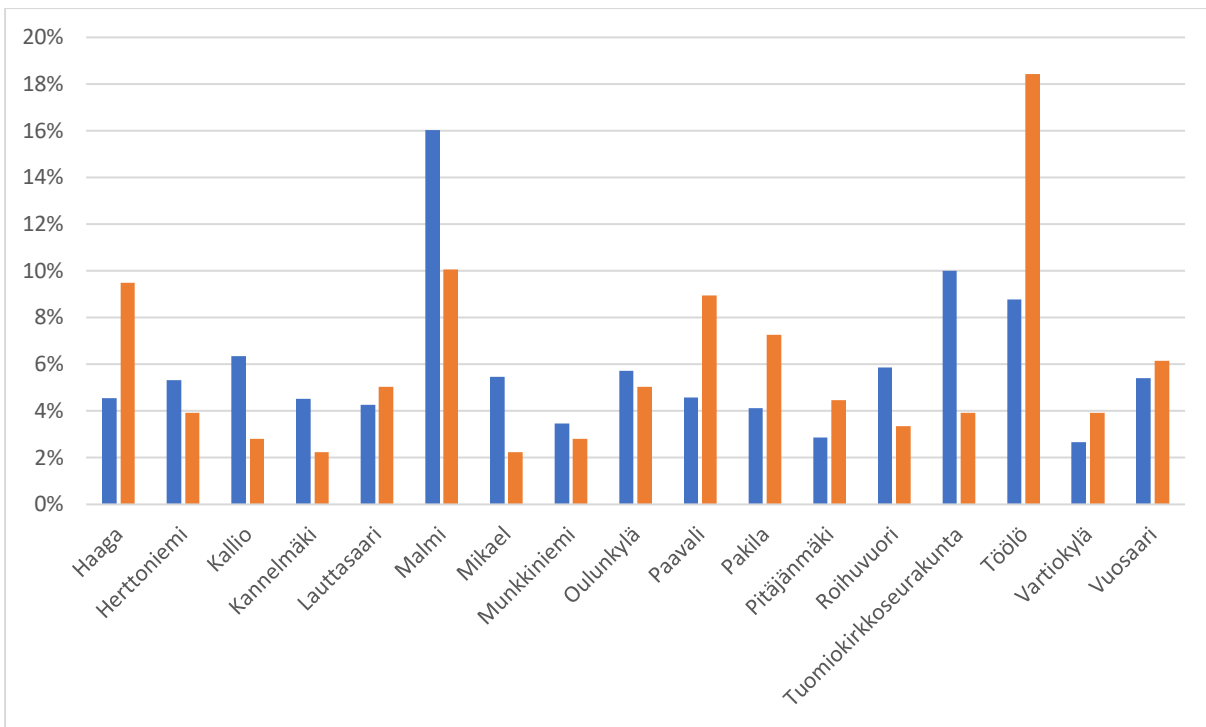
Seurakunnan koolla ei ole merkittävää vaikutusta toiminnan tarjoamisen määrään lapsi- ja perhetyössä tai nuorisotyössä. Seurakuntien käytettävissä olevat resurssit eivät näytä olevan kovinkaan suorassa suhteessa resursseilla järjestettävään työhön. Useimpien työmuotojen osalta seurakuntien tilaisuuksien osallistujamäärissä ei ole olennaisia eroja sen suhteen, minkä kokoisesta seurakunnasta on kyse. Viikoittain tapahtuva toiminta kerää osallistujia sen mukaan, kuinka usein sitä järjestetään. Esimerkiksi, jos seurakunnassa on useita muskareita, osallistuu niihin enemmän vanhempia lapsineen.

Toiminnan määrä ei ole riippuvainen seurakunnan koosta. Hyvin eri kokoiset seurakunnat järjestävät viikossa saman verran toimintaa. Jos suhteellisesti pienemmillä resursseilla saadaan toimintaa absoluuttisesti enemmän, voidaan sanoa, että työn tuottavuus näissä seurakunnissa on syystä tai toisesta parempi. Selittävä tekijä voinee löytyä tavoitteista, asenteista, johtamisesta, työntekijöiden kyvykkyydestä tai jostain vastaavasta.

Kaavio: Seurakuntien nuorisotyön toiminnan määrä suhteessa seurakunnan jäsenmäärään. Sinen palkki kuvaa seurakunnan suhteellista jäsenmäärää. Oranssi palkki kuvaa nuorisotyön toiminnan määrää.

Nuorisotyön toiminnan määrää arvioitaessa on nähtävissä, että seurakunnan järjestämän toiminnan määrä ei kasva samassa suhteessa seurakunnan jäsenmäärän kanssa. Toiminnan määrän järjestämiseen vaikuttaa esimerkiksi seurakunnan demografinen rakenne. Tätä enemmän vaikutusta näyttäisi olevan kuitenkin niillä painotuksilla ja tavoilla, joilla työ on päätetty järjestää. Nämä signaalit antavat viitteitä siitä, että seurakuntarakenteen perustuessa suurempiin yksiköihin, järjestetään seurakunnassa toimintaa vähemmän.

Kaavio: Seurakuntien lapsi- ja perhetyön toiminnan määrä suhteessa seurakunnan jäsenmäärään. Sininen palkki kuvaa seurakunnan suhteellista jäsenmäärää. Oranssi palkki kuvaa lapsi- ja perhetyön toiminnan määrää.

Helsingissä on tällä hetkellä useita keskisuuria tai pieniä seurakuntia, jossa seurakunta järjestää viikon aikana erilaisia lapsi- tai perhetyön toimintoja paljon suhteessa jäsenmäärään.

On tärkeää nähdä, että osittain eroja voidaan selittää sillä, että alueella esimerkiksi asuu huomattavan vähän lapsia tai nuoria ja siksi suora jäsenprosenttiin viittaaminen on epätarkkaa. Demografia ei riitä selitykseksi kohtuullisen samankaltaisen toisen seurakunnan huomattaviin eroihin vastaavassa toiminnassa.

Paitsi lapsi- ja perhetyössä sekä nuorisotyössä myös monessa muussa työmuodossa näyttää seurakunnan toiminta kokoa enemmän olevan riippuvainen yksittäisten työntekijöiden tai työalatiimien tavasta tehdä työtään. On esimerkiksi kuvattu tilanteita, joissa kanttorien määrä on vähentynyt ja konsertti- ja kuorotoiminnan määrä samalla kasvanut. Tai tilanteita, joissa selkeästi pienemmällä diakoniatyöntekijöiden määrällä tehdään moninkertainen määrä kotikäyntejä enemmän kuin isommalla tiimillä, joka kuitenkin on määritellyt kotikäynnit yhdeksi keskeiseksi toimintamallikseen.

Tämä vaihtelu voi johtaa siihen, että toimintoja saattaa olla viikoittain saman verran hyvin eri tavoin resursoiduissa seurakunnissa. Koska seurakuntien toimintojen määrään vaikuttaa rakennetta enemmän tapa, jolla työ on päätetty seurakunnassa järjestää, ei seurakuntien toimintojen tehokkuutta määritä sen koko. Vaihteluväli toiminnassa ei selity tällä hetkellä Helsingin seurakuntien rakenteella tai ainoastaan seurakuntien koolla. Koska jokaisessa seurakunnassa on toimintaa jokaisella työalalla vähintään kerran viikossa, tulee määrääväksi säännöksi se, että seurakuntien määrä tosiasiallisesti vaikuttaa toiminnan volyyymiin – mitä enemmän seurakuntia sitä enemmän perhekerhoja, muskareita, koululaisten kerhoja, nuorten iltoja ja jumalanpalveluksia.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon strategiassa Ovet auki todetaan, että ”Asetamme määrällisiä, laadullisia ja vaikuttavuuteen liittyviä tavoitteita”. Määrällisten tavoitteiden asettaminen seurakuntien työlle ei ole ollut osa seurakuntien toimintakulttuuria. Tästä seuraa, että arvioitaessa seurakuntien rakenteita, on helpompi nostaa arvioinnin kohteeksi kysymykset, joita voidaan mitata määrällisesti

(henkilöstö, kiinteistöt), mutta jättää huomiotta ne sisältökysymykset, joita tulisi myös johtaa määrällisesti. Jos seurakuntarakennemuutoksilla tavoitellaan seurakuntalaisten kannalta paremmin toimivia seurakuntia, tämän saavuttaminen on haasteellista, mikäli nykyistä toiminnan määrää ja sen vaikuttavuutta ei arvioida tai tehdä tavoitteellisesti.

Sekä kirkkoherroille että luottamushenkilöille suunnatuissa kirjallisissa kyselyissä nousi esille toiminnan ja sen vaikuttavuuden mittaaminen. Kirkkoherroille osoitetussa kyselyssä todettiin, että toimintaa tulisi mitata enemmän rahanjakoperusteita mietittäessä. Seurakuntia ei tosiasiallisesti velvoiteta esittämään suunnitelmaa työn tavoitteiden ja tulosten mittaamisesta tai raportoimaan niistä jälkikäteen. Seurakunnalla ei ole toiminnallista tilivelvollisuutta seurakuntayhtymälle, mutta yhteisessä seurakuntataloudessa elettäessä ja rahanjakomalleja suunniteltaessa olisi avoimuuden, oikeudenmukaisuuden, reiluuden ja tehokkuuden näkökulmasta viisasta mitata ja laskea tarkemmin, mitä erilaisilla sisäisillä rahanjakoperusteilla saadaan tosiasiallisesti aikaiseksi.

Yksittäiset luottamushenkilöt nostivat kirjallisessa kyselyssä esille kysymyksen toiminnan mittaamisesta suhteessa käytettävissä oleviin resursseihin. Toiminnan mittaamattomuus luo mielikuvan todellisuutta varakkaammasta seurakuntataloudesta.

5. Seurakuntien rakennemuutostarpeet ja rovastikunnallinen yhteistyö

Kirkkoherroille suunnatussa kyselyssä todettiin useasti, että jos seurakuntien yhdistämällä tavoitellaan säästöjä, tulisi olla selkeästi osoitettavissa, että yhdistämiset saavat niitä aikaan. Kirkkoherroille suunnatun kyselyn vastauksissa esiintyi myös huolta, että mahdollisten yhdistymisten myötä toiminta ei ole alueellisesti enää yhtä laajaa ja Helsinkiin jää alueellisia katveita, joissa toimintaa ei enää toteuteta. Kirkkoherrojen vastauksissa näkyi myös huoli siitä, että yhdistymisten myötä luottamushenkilöiden määrä vähenee, mikä tarkoittaa aktiivisten seurakuntalaisten osallistumisen vähenemistä. Todettiin myös, että suuremmassa seurakunnassa kirkkoherran rooli on merkittävästi seurakuntalaisista etäämmällä kuin pienemmässä seurakunnassa.

Kirkkoherroista pääosa vastustaa seurakuntien niin kutsuttuja pakkoliitoksia, joissa aloite seurakuntien yhdistämiselle lähtee muualta kuin seurakunnasta itsestään. Muutama kirkkoherra sen sijaan piti viisaana, että tämän prosessin seurauksena Helsingissä yhdistettäisiin seurakuntia siten, että suomenkielisiä seurakuntia jäisi 5–10. Muutoksiakin toivovista kirkkoherroista pääosa kuitenkin katsoi, että ensin pitäisi ratkaista seurakuntien ja seurakuntayhtymän välinen suhde, seurata sitä ja vasta sen jälkeen harkita mahdollisia jatkotoimenpiteitä.

Luottamushenkilöille suunnatussa kyselyssä nousi esiin kokemuksia siitä, että jo toteutuneiden seurakuntien yhdistämisten myötä toiminta jollain alueella on lakannut kokonaan. Näitä kokemuksia kerrottiin niistä seurakunnista, joiden osalta yleisesti ajatellaan, että yhdistyminen on onnistunut. Näyttää siltä, että alueellinen identiteetti ja siihen liittyvä oletus seurakunnan läsnäolosta on hyvin vahva vaikutin sen suhteen, mitä mahdollisista seurakuntaliitoksista ajatellaan. Tämä sama pelko koetaan kiinteistöistä luopumisen kohdalla. Alueella oleva kiinteistö takaa, että seurakunta toimii kyseisellä alueella tai kaupunginosassa.

Useimmat luottamushenkilöt vastustavat seurakuntien pakkoliitoksia. Seurakuntien sisällä moninaisuus on selkeää. Lähes jokaisessa seurakuntaneuvostossa on jäseniä, jotka toivovat jonkinlaisia ei-pakollisia, seurakuntalähtöisiä liittymiskaavailuja ja lähes jokaisessa seurakuntaneuvossa on jäseniä, jotka ovat ehdottoman varmoja, että mitään liittymiskaavailuja ei pidä tehdä. Seurakuntien kesken on myös moninaisuutta; osassa seurakuntia ollaan käytännössä yksimielisesti kaikkia liittymiskaavailuja vastaan ja joissain seurakunnissa lähes puolet jäsenistä olisi valmiita yhdistymisneuvotteluihin. Parissa seurakuntaneuvostossa osa luottamushenkilöistä katsoo, että yksittäisten liittymisten sijaan kokonaisuutta pitäisi arvioida koko Helsingin mittakaavassa kehittämällä rakennetta ja jättämällä vähemmälle huomiolle nykyisen jo olemassa olevan rakenteen ja siihen johtaneet kehityskulut.² Tässä yhteydessä on tuotu esiin Helsingin viime vuosikymmenten muutokset ja myös tulevien vuosikymmenten muutokset liikenneverroissa, liikennejärjestelyissä, kaavoituksessa, uusissa asuinalueissa, täydennysrakentamisessa ja kouluverkossa sekä todettu, että ennen erilaisia ratkaisuja nimenomaisesti näihin muutoksiin pitäisi tutustua.

Poikkeuksen kyselyissä ja kuulemisissa tekevät kaksi seurakuntaa, Helsingin Mikaelin ja Vartiokylän seurakunnat. Näissä kahdessa seurakunnassa vaikuttaisi olevan käytännössä lähes yksimielisyys sekä kirkkoherrojen että seurakuntaneuvostojen kesken siitä, että historiallisesti aiemmin yhteen kuuluneet seurakunnat yhdistyisivät 40 vuoden eron jälkeen uudelleen toisiinsa. Seurakunnissa on tehty vapaamuotoista omaa selvitystä asiasta ja käyty useita lähetekeskusteluja aiemmin

---

² Erkki Huhdan selvitystyön (2005) yhteydessä nousi esille ajatus, jonka mukaan seurakuntarakenne muodostettaisiin kokonaan uudestaan (kaikki seurakunnat lakkautettaisiin ja alueet määriteltäisiin uudelleen). Huhdan näkemyksen mukaan tällaista ajatusta ei voi pitää realistisena.

seurakuntaneuvostoissa. Näistä selvityksistä ja keskusteluista seurannut Vartiokylän ja Helsingin Mikaelin seurakunnan valmius ja halukkuus yhdistymiseen on sanottu ääneen sekä kirkkoherrojen että seurakuntaneuvostojen kuulemisissa.

Kirkkoherrojen ja luottamushenkilöiden yleisestä linjasta voi todeta, että usko mahdollisten seurakuntaliitosten onnistumiseen liitettiin voimakkaasti seurakuntalähtöisyyteen. On toive, että ”ylhäältä päin” seurakuntia ei pakoteta yhteen muuten kuin ehdottoman välttämättömissä tilanteissa. Pääosa ei pitänyt nykyistä rakennetta seurakuntien osalta ongelmallisena, vaan näki, että ongelmat ovat toimintakulttuurissa, työntekijäkeskeisyydessä, työntekijöiden asenteessa, taloudellisissa jakoperusteissa, epäselvissä mandaateissa tai johtamisessa. Muutamissa kuulemisissa oli huomattavissa joitain luottamushenkilöitä, jotka periaatteellisesti uskovat, että seurakuntien yhdistäminen ratkaisee tilanteen. Toisaalta vastaavasti oli niitä, jotka ajattelevat, että pitäisi palata selkeästi pienempiin yksiköihin ja mielellään purkaa joitain tehtyjä liitoksia ja esimerkiksi harkita isoimman Malmin seurakunnan jakamista kahteen tai kolmeen pienempään seurakuntaan³.

Kappeliseurakuntia tai seurakuntien sisäisiä hallinnollisia rakenteita (alue- tai piirirakenteet/neuvostot) ei kannatettu. Sen sijaan erilaisten parokiaalisen seurakunnan sisällä toimivien, kirkkoherran kaitsennassa pysyvien jumalanpalvelusyhteisöjen toimintaa seurakunnan alueella pidettiin toivottavana. Tästä esimerkkeinä mainittiin Munkkiniemessä toimiva Verkosto ja tuomiokirkkoseurakunnassa toimiva Tuomasmessu.

Rovastikunnallisesta yhteistyöstä kysyttäessä luottamushenkilöt näkivät hyvinä toteutuneina toiminnan muotoina esimerkiksi alueellisen viestijän niissä seurakunnissa, joissa se oli toteutunut. Diakoniatyön rovastikunnallista yhteistyötä pidettiin myös paikoin onnistuneena. Sururyhmät, hävikkiruokajakelu ja velkaneuvonta mainittiin esimerkkeinä hyvin toteutuneesta rovastikunnallisesta yhteistyöstä.

Rovastikuntia toisaalta pidettiin monissa luottamushenkilöiden vastauksissa keinotekoisina, vieraina ja kummallisina. Rovastikunta nähtiin yhtenä ylimääräisenä hallinnon tasona. Useampi luottamushenkilö kysyi myös, mitä rovastikunta tarkoittaa.

Luottamushenkilöiden suhtautumiseen rovastikunnalliseen työhön vaikutti seurakunnan koko. Mitä suuremmasta seurakunnasta oli kyse, sitä vähemmän nähtiin rovastikunnallisen yhteistyön tuovan seurakunnalle lisäarvoa tai yhteistyötä tunnettiin.

Kirkkoherroille osoitetussa kyselyssä hyväksi rovastikunnalliseksi yhteistyöksi nähtiin rovastikunnan yhteiset työntekijät, vapaaehtoistyö, sururyhmät, rippikoulut, aikuisrippikoulut, leirit sekä musiikkityö. Kirkkoherrojen tietämys seurakunnassa toteutuneesta rovastikunnallisesta yhteistyöstä oli kattavampaa kuin luottamushenkilöillä. Moni kirkkoherra on valmis tiivistämään rovastikunnallista yhteistyötä.

Rovastikunnallisen yhteistyön tämänhetkisenä heikkoutena mainittiin henkilösidonaisuus. Jos työntekijä on motivoitunut rovastikunnalliseen yhteistyöhön, voi yhteistyö toimia useita seurakuntia rikastuttavasti. Työntekijävaihdokset voivat kuitenkin katkaista jo olemassa olevan yhteistyön kokonaan. Tässä lääninrovastin tehtävä on merkittävä rovastikunnallisen työn mahdollistajana.

Rovastikunnallisesta työstä voidaan todeta yleisesti, että sen merkitys nähtiin tärkeäksi nimenomaisesti alueellisena yhteistyönä ja samalla erityisesti isompien seurakuntien luottamushenkilöiden osalta rovastikunnan konkreettiset mahdollisuudet tuntuivat epäselviltä.

---

³ Tästä tuomiokapituli on tehnyt aloitteen vuonna 2006, joka sittemmin raukesi.

6. Johtopäätökset

Helsingin seurakunnilla ja seurakuntayhtymällä on monenlaisia haasteita takana ja edessä. Niiden kohdalla on syytä olla nöyrä ja rohkea. Selvää on, että nykymalli ei ole optimaalinen, mutta selvältä vaikuttaa myös, että yksittäisillä rakenneratkaisuilla tilanne ei muutu.

Vaikeisiin tilanteisiin ei ole olemassa useinkaan helppoja ratkaisuja. Liitosten näkeminen ratkaisuna on helpompaa verrattuna siihen, että joudumme toteamaan, että meillä on ollut ja on hyvin eritasoista työn suunnittelua, tavoitteiden asettamista, johtamista ja työntekemistä seurakunnissamme ja seurakuntayhtymässä. Rakenteiden ongelmista on helpompi puhua kuin tekemisen ongelmista. Silti pienilläkin tekemisen muutoksilla vastataan paljon tehokkaammin ja nopeammin seurakuntalaisten arkeen kuin isoilla rakennemuutoksilla. Seurakunnilla pitää olla kasvun tavoite. On epäterve tilanne, jos ainoa mahdollisuus kasvuun on liittyminen toisen seurakunnan kanssa yhteen. Seurakuntien kasvun tavoite on orgaaninen eikä organisatorinen.

Kasvun ajatusta ei pitäisi nähdä pelkästään epärealistisena harhakuvitelmana tai paluutoiveina vanhaan aikaan, jossa kirkko ei ole ollut haastettu sekularisaation, monikulttuurisuuden ja muiden ilmiöiden keskellä. Kasvun ajatus on myös teologinen periaate, jossa Jeesuksen lähetyksäkäsken seuraaminen ohjaa toimintaa kutsumaan uusia ihmisiä mukaan ja resursoimaan sitä työtä. Tällöin kasvu on ensisijaisesti asenne eikä epärealistinen ja ahdistava tavoite jäsenprosentin palauttamisesta kymmeniä prosentteja paremmaksi. Kasvu on sielun huolta, sen huolehtimista, että seurakunnan keskuksessa on Kristuksesta kertominen uusille ihmisille ja kiinnostuminen heistä, jotka eivät ole kiinnostuneita meistä. Kasvava seurakunta haluaa etsiä unohdettuja, ylittää raja-aitoja hyljeksittyjen ja kurjien elämän parantamiseksi. Kasvun asennetta ei pidä nähdä aggressiivisena myyntitilastona tai toisaalta realiteeteista irtautuneena haihatteluna, vaan pikemminkin asenteena, joka jatkuvasti on halukas tekemään tehokkaasti seurakunnan perustyötä, avaamaan ovia, madaltamaan kynnyksiä ja aktiivisesti rakentamaan polkuja, joiden kautta seurakuntayhteys voisi syntyä ja vahvistua.

Tämän kartoituksen hyvä uutinen on siinä, että olemassa olevilla resursseilla voimme parhaassa mahdollisessa tilanteessa saada paljon enemmän aikaiseksi. Edelleen hyvä uutinen on myös se, että monien seurakuntien esimerkki osoittaa, että myös huomattavan paljon pienemmällä resurssilla voidaan saada paljon aikaan. Tämä tarkoittaa, että erillisten uusien ja kalliiden projektien sijasta on syytä pohtia uudistuvan, tavoittavan ja tehokkaan perusseurakuntatyön arvonalautusta. Oikein toteutetut henkilöstövähennykset eivät ole uhka, ne antavat mahdollisuuden paitsi toiminnan panoksien ja tuloksien arviointiin myös aidon seurakuntalaisvastuunkannon lisääntymiseen, luottamushenkilöiden merkityksen vahvistumiseen ja vapaaehtoisuuden tarpeeseen. Tähän kuuluvat hyvät työntekijät, joille yhtäältä annetaan selkeä suunta ja tavoitteet ja joille toisaalta annetaan reilusti kutsumuksesta nousevaa tilaa ja vapautta, jotta innostus ja oman työn omistajuus voi toteutua.

Kirkkoherroille että luottamushenkilöille esitettiin myös kysymys siitä, mitä piispalta toivottaisiin ja mitä ei toivottaisi. Näiden kysymysten vastauksissa toistui useampaan otteeseen näkemys siitä, että piispalta toivotaan selkeää mielipidettä, ei pelkästään tilanteen tai eri vaihtoehtojen kuvailua.

Selvityksen perusteella totean johtopäätöksiksi seuraavat neljä linjausta:

1. Seurakuntayhtymän ja seurakuntien välistä suhdetta on syytä selkiyttää laadullisesti ja määrällisesti. Seurakuntayhtymän palvelutehtävän ja siihen liittyvien mandaattien rajoja pitää tarkastella niin, että kirkkoherrojen ja luottamushenkilöiden kokemus oikeanlaisesta tehtävänjaosta paranee. Resurssien jakamisen osalta on syytä selkeästi siirtää painopistettä seurakuntayhtymän toiminnoista seurakuntiin.

Tämä vaatinee huolellista tarkastelua, jotta seurakuntien toimintamahdollisuuksia voidaan aidosti parantaa ja toisaalta, jotta seurakunnissa voidaan ymmärtää myös yhteisten palvelujen oikeanlainen merkitys seurakunnan työn tukena ja mahdollistajana.

2. Koko kaupunkia koskevaa yleistä seurakuntien rakennemuutosta ei ole syytä valmistella tai tehdä.

Ennen kuin on mahdollisuus arvioida eri seurakuntien selviämistä, tulevaisuutta, resursseja ja keskinäistä rahanjakoa, pitää selvittää huolellisesti seurakuntayhtymän ja seurakuntien välisen työn suhde. Ensin pitää käydä läpi prosessi, jossa painopiste ylipäättään siirtyy seurakunnille. Vasta sen jälkeen on mahdollista seurata ja katsoa, kuinka uusi resursointi vaikuttaa yksittäisiin seurakuntiin ja muuttaa niiden tilannekuvaa ja toimintaa.

Helsingissä on vielä noin 10 vuotta sitten ollut seurakunta, jossa oli hieman yli 2 000 jäsentä ja useita seurakuntia, joissa oli alle 5 000 tai alle 7 000 jäsentä. Siihen suhteutettuna ajatus siitä, että Helsingissä ei ole toimintamahdollisuuksia noin 10 000 jäsenen seurakunnalle tuntuu epäuskottavalta. Tästä kriteeristä myös seuraisi, että Suomen 378 seurakunnasta 243 seurakuntaa (64 %) olisi määritelmällisesti toimintamahdollisuuksia vailla. Näistä seurakunnista useat ovat itsenäisiä seurakuntia, kokonaan ilman yhteisiä palveluja. Helsingin osalta tosiasiallisesti seurakuntien toimintamahdollisuuksien kannalta olennaista on seurakuntien ja seurakuntayhtymän välinen optimaalinen suhde.

Erityisen tärkeää on huomata toiminnan ja resurssien epäsuhta. Tällä hetkellä pienemmillä resursseilla tehdään useissa tapauksissa enemmän ja vastaavasti isommilla resursseilla vähemmän. Seurakuntien kasvaminen näyttää vähentävän seurakuntalaisille tarjottavaa toimintaa. Tämä on toimintakulttuuri, asenne- ja johtamiskysymys, jota on syytä seurata asettamalla seurakunnissa selkeitä numeraalisia tavoitteita, mittaamalla työn määrää, laatua, tuloksellisuutta ja vaikuttavuutta sekä tarvittaessa seurakuntayhtymän tasolla yhdessä vertailla, mistä mahdolliset erot johtuvat ja mitä niille voidaan tehdä. Toiminnan tavoitteiden epäselvä asettaminen ja tulosten mittaamattomuus johtaa siihen, että työmäärät myös työyhteisöjen sisällä voivat jakautua epätasaisesti. Samassa työyhteisössä on työntekijöitä, jotka tekevät jatkuvasti jaksamisensa rajoilla ja työntekijöitä, joiden tosiasiallinen työmäärä on pienempi kuin muilla.

Yksittäisten seurakuntien liitosprosesseja ennen on ratkaistava edellä mainitut ehdot: painopisteen siirtyminen seurakuntiin seurakuntayhtymästä sekä toiminnan ja työn tuottavuuden laskun estäminen isommassa yksikössä. Mikäli näiden ehtojen toteutumisen jälkeen yksittäistä liitosprosessia pidetään perusteltuna, sen tulisi ihanteellisessa tilanteessa lähteä yksimielisesti molemmista seurakuntaneuvostoista siten, että yhdistymisen halu on aito ja jaettu.

3. Seurakuntien keskinäistä ja seurakuntayhtymän ja seurakuntien välistä alueellista yhteistyötä on syytä lisätä. Alueena voi toimia rovastikunta. Rovastikunnan rajat ovat perustelluista syistä myös muutettavissa. Kirkkolainsäädäntö antaa mahdollisuuksia moniin erilaisiin yhteistyösopimuksiin ja -järjestelyihin.

4. Olen prosessin aikana tutustunut Helsingin Mikaelin seurakunnan ja Vartiokylän seurakunnan omaan hankkeeseen, jonka tavoitteena on palata vanhaan yhden seurakunnan malliin 40 vuoden jälkeen yhdistämällä mainitut kaksi seurakuntaa. Näistä seurakunnista on tehty erillinen seurakuntalähtöinen selvitystyö, jonka johtopäätöksiä tuen. Pidän periaatteellisesti perusteltuna näiden kahden seurakunnan vapaaehtoista yhdistymistä.

7. Liitteet

Liite 1:

HELSINGIN HIIPPAKUNNAN
PIISPA

Arvoisat Helsingin kirkkoherrat, hyvät työystävät,

viimeisen vuoden ja erityisesti viimeisten kuukausien aikana olen saanut eri suunnista monenlaisia yhteydenottoja, joissa on toivottu, että ottaisin kantaa yhtäältä Helsingin seurakuntien seurakunta- rakenteeseen ja toisaalta seurakuntayhtymän ja seurakuntien suhteeseen ja kehittämiseen. Toiveita ontullut lähinnä eri kirkkoherroilta ja luottamushenkilöiltä.

Olen ollut hieman vastentahtoinen ja epäileväinen asiasta lausumisen ja ylipäätään rakenneprosessiinryhtymisen suhteen lähinnä siksi, koska huoleni on, että valmiiksi haastavassa tilanteessa ryhdymme rakenneprosessien keskellä fokusoimaan voimiamme sisäisiin peleihin ja taisteluihin ja unohtamme seurakuntalaiset. Lisähuolena tietenkin on ollut myös riski päättämisestä pitkiin hallinto- oikeusprosesseihin, jotka viimeistään vievät näyn pieleen.

Kevään ja kesän aikana on kuitenkin käynyt selväksi, että toiminnalliset ja taloudelliset kysymykset haastavat pohtimaan rakenteita. Vastaavasti useissa seurakunnissa on erilaisia toiveita, visioita, tunnusteluja ja hankkeita, jotka joka tapauksessa vaativat kannan muodostamista. Edelleen on selvinnyt, että yhtymän ja seurakuntien suhdetta, resursseja ja tehtäviä pohditaan erilaisissa ryhmissä. Selvää on, että monet näistä seurakuntien erilaisista suunnitelmista jakavat ihmisiä – sekä seurakuntia ja niiden luottamushenkilöitä sisäisesti että kirkkoherroja keskenään. Näen, että minun tehtäväni olisi erityisestivarmistaa aito osallisuus, hyvä työyhteys ja tehokas johtaminen, jotta kirkon tehtävä Kristuksesta julistavana ja Hänen rakkauttaan jakavana armahdettujen syntisten yhteisönä voisi tässä kaupungissa toteutua.

Näistä syistä olen päättänyt käyttää omaa aloiteoikeuttani (KL 13:1) rakenneselvityksen tekemisessä. Ajatuksenani on tehdä asia kaksivaiheisesti. Ensin tehdä kevyt selvitys piispan johdolla ja sitten sen pohjalta käydä keskustelu ja harkita tuomiokapitulissa varsinaisia jatkotoimia.

Olen hahmotellut omaa etenemistä seuraavasti:

1. Tapaan erikseen kahden kesken jokaisen seurakunnan kirkkoherran ja käyn läpi seurakunnan tilannekuvan, toiveet ja pelot (sis. ennakkotehtävän).
2. Tapaan erikseen jokaisen seurakuntaneuvoston kokonaisuudessaan ja käyn läpi seurakunnan tilannekuvan, toiveet ja pelot (sis. ennakkotehtävän).
3. Tapaan erikseen kahden kesken yhteisen kirkkovaltuuston ja yhteisen kirkkoneuvoston puheen-johtajistoon kuuluvat sekä yhtymän johtajan ja yhtymän johtajiston.

Tämän kierroksen yhteydessä on mahdollisuus myös tavata muuten seurakuntien tai seurakuntayhtymän luottamusjohtoa tai lääninrovasteja erikseen. Kierroksen jälkeen laadin tuomiokapitulille raportin ja näkökulmani tapaamisista ja tilanteesta. Tässä yhteydessä otetaan huomioon myös se kehitystyö ja projektit, jotka on aiemmin tehty aihepiiristä tai jotka ovat olleet käynnissä.

Tuomiokapituli käy keskustelun ja päättää sitten tarpeellisista lisäkuulemisista, mahdollisten selvi- tismiesten määräämisestä ja siitä, onko seurakuntajako tai seurakuntarakenteen muutoksille perusteita. On tärkeää huomata, että tämä selvitysprosessi ei itsessään tarkoita sitä, että välttämättä seurakuntajako tai -rakenne muuttuisi.

Erilaisissa seurakuntien seurakuntajakoa tai -rakennetta koskevien prosessien ohjeissa toistetaan yksiajatus ja se tulkoon sanotuksi tässäkin yhteydessä jo ensimmäisessä kirjeessä. On erityisen tärkeää, että seurakuntatyö ei vaimene tai kärsi prosessin aloittamisesta.

Tärkeää olisi, että työntekijät ja luottamushenkilöt kokevat, että prosessi on turvallinen ja reilu. Tästä syystä etenemme niin, että kirkkoherroja ja koko seurakuntaneuvostoja kuullaan ennen mitään pohjaesitystä. Mikäli myöhemmin päädyttäisiin esittämään jotain muutosta, silloin kuultaisiin uudelleen myös työntekijöitä. Tämä on tärkeä viesti, kun ihmiset mahdollisesti oireilevat epävarmuuden vuoksi.

Kutsun teidät, arvoisat kirkkoherrat kahden viikon päästä perjantaina 25.9. klo 9–11 tuomiokapitulin koulutustilaan (Bulevardi 16B). Tuolloin haluaisin vielä yleisesti käydä lyhyen keskustelun siitä, mitä te kirkkoherrojen kollegiona ajattelette tällaisesta prosessista. Edelleen haluaisin aloittaa aamun sillä, että kuvaisin vielä julkaisemattoman kirkon nelivuotiskatsauksen ja eräiden muiden kartoitusten tilannekuvaa siitä, millaisessa yhteiskunnassa työtämme tulemme jatkossa tekemään. Olen saanut näitietoja ennakkoon ja niitä saan luottamuksella teille jo kertoa. Ajatus on siis käyttää noin 20–30 min puheenvuoro kirkon tilasta ja toimintaympäristöstä ja sitten 10–20 min alustuspuheenvuoro tästä rakenneprosessista. Tämän jälkeen meille jäisi noin 1-1h20min yhteiselle keskustelulle ja kysymyksille.

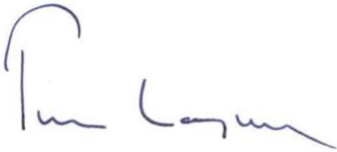
Tuon tapaamisen jälkeen minulla olisi tarkoitus lähettää vastaavanlainen kirje seurakuntaneuvostoille, jossa olisi lähinnä informaatio aikomuksista ja kuvaus siitä, että järjestän jokaisen neuvoston kanssa yksityisen kuulemisen.

Asian luonteen vuoksi pitäisin hyvin tärkeänä, että jokainen kirkkoherra voisi itse osallistua 25.9. tilaisuuteen ja sijaisia ei käytettäisi kuin aivan välttämättömässä tilanteessa.

Pystymme siellä pitämään kohtuulliset turvavälit ja tarvittaessa käyttämään maskeja. Järjestämme tilaisuuteen myös etäyhteyksimahdollisuuden, sen toimintavarmuutta ja kommunikaationopeutta ei tietenkään voida vastaavasti taata.

Jumala siunatkoon teitä, Helsingin seurakuntia ja kaikkea työtämme Kristuksen kirkon hyväksi. Työhuoneessa

10.9.2020,

Liite 2: Sähköpostiviesti kirkkoherroille 2.2.2021

Lähettäjä: Paananen Ulla

Lähetetty: tiistai 2. helmikuuta 2021 15.14

Vastaanottaja: Heltelä Marja <marja.heltela@evl.fi>; Reina Riikka <riikka.reina@evl.fi>; Rintamäki Juha <juha.rintamaki@evl.fi>; Kanala Kari <kari.kanala@evl.fi>; Ronimus Hannu <hannu.ronimus@evl.fi>; Nenonen Heikki <heikki.nenonen@evl.fi>; Enrold Sakari <sakari.enrold@evl.fi>; Frilander Tarja <tarja.frilander@evl.fi>; Vuori Maika <maika.vuori@evl.fi>; Arikka Heikki <heikki.arikka@evl.fi>; Kosonen Ulla <ulla.kosonen@evl.fi>; Valve-Tuovinen Tiia <tiia.valve-tuovinen@evl.fi>; Rautiainen Markku <markku.rautiainen@evl.fi>; Häkkänen Martti <martti.hakkanen@evl.fi>; Kaskinen Timo <pekka.kaskinen@evl.fi>; Pakarinen Jukka <jukka.pakarinen@evl.fi>; Mäkelä Jussi <jussi.makela@evl.fi>

Kopio: Laajasalo Teemu <teemu.o.laajasalo@evl.fi>; Huttunen Satu <satu.huttunen@evl.fi>

Aihe: Seurakuntien yhteistyö- ja rakennekartoitus

Hyvät kirkkoherrat,

Piispa aloittaa Helsingin seurakuntia koskevan yhteistyö- ja rakennekartoituksen. Kartoituksen aikana lähetetään kysely seurakuntaneuvoston jäsenille sekä kirkkoherroille. Kyselyn jälkeen piispa keskustelee erikseen sekä kirkkoherran että seurakuntaneuvoston kanssa (etänä). Pyrimme siihen, että kirkkoherran ja seurakuntaneuvoston keskustelu ovat samana päivänä.

Vastaavanlainen kysely tehdään myös seurakuntayhtymän yhteisen kirkkoneuvoston jäsenille, johtajistolle ja yhteisen kirkkovaltuuston puheenjohtajistolle.

Kartoitus aloitetaan keväällä. Tavoitteena on, että ensimmäiset keskustelut saadaan sovittua maaliskuulle.

Selvitys koskee ensisijaisesti suomenkielisiä seurakuntia ja seurakuntayhtymää, mutta prosessin aikana piispa on yhteydessä myös kolmen ruotsinkielisen seurakunnan kirkkoherraan.

Prosessin aloittamista varten tarvitsisimme nyt seurakuntaneuvostonne jäsenten sähköpostiosoitteet. Kun olette toimittaneet sähköpostiosoitteet, alamme sopia kirkkoherrojen kanssa keskusteluajankohtia. Kysely lähetetään noin kaksi viikkoa ennen keskusteluajankohtaa ja vastausaikaa kyselyyn on viikko.

Piispan tekemän kartoituksen jälkeen materiaali käydään läpi tuomiokapitulissa ja sen jälkeen pohditaan mahdollisia jatkotoimenpiteitä.

Ystävällisin terveisin

Ulla Paananen
Piispan sihteeri
Puhelin 050 5670664
ulla.paananen@evl.fi

Helsingin hiippakunnan tuomiokapituli

Bulevardi 16 B, V kerros
00120 Helsinki
www.helsinginhiippakunta.fi